

**Het verrichten van rechtshandelingen
door middel van nieuwe telecommunicatiemiddelen -
de nieuwe wetbepalingen ingekaderd in de algemene leer van de kennisgeving.**

Matthias E. Storme

Buitengewoon hoogleraar K.U. Leuven, advocaat te Brussel

I. Inleiding

A. Wettelijk kader.

1. In een eerdere bijdrage¹ besprak ik reeds het nieuwe art. 1322 B.W. en de aanverwante bepalingen van de Wet van 9 juli 2001 inzake elektronische handtekeningen en certificatediensten (B.S. 29 september 2001). De “Wet tot introductie van nieuwe telecommunicatiemiddelen in de gerechtelijke en de buitengerechtelijke procedure” (Wet-Bourgeois) van 20 oktober 2000, die art. 1322 B.W. wijzigde, houdt ook een aantal andere wijzigingen in, zowel in het materiële privaatrecht als in het gerechtelijk recht, waaraan ik hier gaarne een eerste commentaar wijd^{2, 3}. Het gaat hier dan om het nieuwe art. 2281 B.W. enerzijds en wijzigingen aan het Gerechtelijk wetboek anderzijds.

Naast deze bepalingen zijn er nog vele andere nodig om het elektronisch rechtsverkeer (modieus en oppervlakkig “*e-justice*” en “*e-government*” genoemd) daadwerkelijk op grote schaal ingang te doen vinden; sommige van deze bepalingen komen in deze bijdrage zijdelings ter sprake. Zo moet verder ook voor 17 januari 2002 nog een wet volgen tot omzetting van de Richtlijn elektronische handel.

---

¹ “De invoering van de elektronische handtekening in ons bewijsrecht - een inkadering van en commentaar bij de nieuwe wetbepalingen”, *R.W.* 2000-2001, 1505-1525, ook op <http://www.storme.be/elektronischehandtekening.pdf>.

² De eerlijkheid t.o.v. de lezer gebiedt me mee te delen dat ik niet vreemd ben aan de redactie van het wetsvoorstel en de amendementen die tot de nieuwe wet hebben geleid (ingediend door volksvertegenwoordigers Bourgeois en Van Hoorebeke). Dat verklaart ook waarom ik het me permitteer het in deze bijdrage soms over de bedoeling van de wet te hebben zonder telkens uitdrukkelijk te verwijzen naar de Parlementaire stukken. Zie daarvoor *Parl. Stukken, Kamer* 1999-2000, nr. 38/1 tot 7 (wetsvoorstel en amendementen) en 38/8 (Verslag-Somers).

³ Het is enerzijds positief dat het in dit land nog mogelijk is belangrijke hervormingen aanvaard te krijgen die worden voorgesteld door een individueel parlementslid uit de oppositie, anderzijds stemt het tot nadenken dat de besluitvorming voor wetsontwerpen blijkbaar zo ingewikkeld is geworden dat wetsontwerpen regelmatig door wetsvoorstellen worden ingehaald (de wijziging van art. 1322 B.W. zou oorspronkelijk geschieden door middel van een regeringsontwerp, maar door de vele stadia die dit nog moest gaan, werd de zaak opgelost door een amendement bij het in bespreking zijnde wetsvoorstel).

B. Vragen van effectiviteit van de rechtshandeling, als onderscheiden van vragen van gebondenheid of bewijs.

2. Zoals ik in de genoemde bijdrage reeds heb uiteengezet, handelen de hier besproken bepalingen in beginsel niét over de gebondenheid (door een rechtshandeling) (of het bewijs daarvan) van de persoon aan wie het stuk of de mededeling wordt toegerekend (a), maar wel over de werkzaamheid van een rechtshandeling of andere kennisgeving tegen de ontvanger (b)⁴.

a) In het eerste geval rijst de vraag omdat de ontvanger - de partij die het stuk of de mededeling ontvangen heeft - zich daarop beroept tegen de afzender (om er rechten uit af te leiden) en de afzender (of zijn rechtsopvolger) zijn gebondenheid betwist (bv. door zijn handtekening te ontkennen). Dit kan hij door aan te voeren dat niet aan de vormvereisten voor een dergelijke gebondenheid is voldaan (wanneer dergelijke eisen gelden) of door aan te voeren dat er geen voldoende bewijs is dat hij die rechtshandeling zou hebben gesteld (wanneer er geen vormvereisten *ad validitatem* gelden). Deze problematiek, die dus voornamelijk vragen van bewijsrecht betreft, werd uitvoeriger behandeld in mijn vorige bijdrage.

b) In de hier besproken gevallen rijst de vraag omdat de afzender (of zijn opdrachtgever) zich erop beroept door middel van het stuk of de mededeling op geldige wijze een bepaalde rechtshandeling of andere kennisgeving te hebben gesteld, die de bestemming moet erkennen, en de bestemming dit betwist. Het kan hier gaan om een proceshandeling dan wel om een buitengerechtelijke rechtshandeling. Aangezien de regels voor proceshandelingen in ons recht steeds specifiek zijn, omvat de wet van 20 oktober 2000 zowel een wijziging van het B.W. als van het Ger.W. De betwisting kan daarin bestaan dat de bestemming *tout court* betwist dat de rechtshandeling door hem is ontvangen, dan wel stelt dat de rechtshandeling niet in de vereiste vorm (bv. schriftelijk, aangetekend, e.d.) is gebeurd ("*repudiation*"⁵). Hoewel het dus in sommige gevallen om een vraag van bewijs gaat (als de ontvangst wordt betwist) en in andere niet, gaat het fundamenteel om dezelfde vraag, nl. of de rechtshandeling werkt tegen de bestemming. Voor zover hier bewijsvragen rijzen, zijn ze van een heel andere aard dan de vraag van het bewijs tegen de steller van de handeling⁶. Het klinkt eigenaardig, maar wanneer de bestemming betwist dat een rechtshandeling is gesteld (omdat hij ze nooit ontvangen

---

⁴ Voor het onderscheid tussen beide soorten vragen verwijs ik naar genoemde eerdere bijdrage, R.W. 2000-2001, randnr. 3 en 4. Het onderscheid heb ik ook reeds besproken in een bijdrage betreffende het gebruik van de telefax in het procesrecht : M.L. STORME & M.E. STORME, "De telefax in het procesrecht", in *Liber amicorum Marcel Briers*, en in mijn bijdrage "De ontvangstleer bij derdenbeslag en andere kennisgevingen die de betalingsverplichting van een schuldenaar wijzigen, en de verzendingsleer bij rechtshandelingen die een termijn doen ingaan", R.W. 1999-2000 nr. 39, 1338 v.

⁵ Dit probleem van de zgn. "*repudiation*" / *répudiation de la livraison* wordt o.m. al besproken door Y. POULLET, "Les transactions commerciales et industrielles par voie électronique", in *Tendensen in het bedrijfsrecht VII, De jurist en de informatica-invasie*, Kluwer, Antwerpen 1996, p. (39) 47-48).

⁶ Auteurs die menen dat deze bepaling in het bewijsrecht thuishoort, hebben ze dan ook niet begrepen.

heeft), dan gelden hiervoor – minstens buiten het procesrecht - niet de bewijsregels inzake rechtshandelingen, maar die inzake rechtsfeiten⁷.

3. Wel kunnen beide vragen niet totaal gescheiden worden; vele rechtshandelingen brengen namelijk een zekere gebondenheid van beide partijen met zich mee, en het is dan ook zinvol om te vermijden dat dit een *negotium claudicans* is, d.w.z. een handeling die wel door de ene partij tegen de andere kan worden ingeroepen, maar niet omgekeerd. We gaan dan ook na in hoeverre dit probleem wordt opgelost. Daarmee raken we ook aan een derde soort vraag, waarbij vorm- of bewijsvereisten een belangrijke rol spelen, namelijk die van de *legitimatie* van een persoon.

II. Het nieuwe art. 2281 Burgerlijk Wetboek en de kennisgeving in het algemeen.

4. Het eerste lid van deze nieuwe bepaling, die op 1 januari 2001 in werking is getreden, luidt als volgt : "Wanneer een kennisgeving schriftelijk dient te gebeuren om door de kennisgever te kunnen worden aangevoerd, wordt ook een kennisgeving per telegram, telex, telefax, elektronische post of enig ander telecommunicatiemiddel dat resulteert in een schriftelijk stuk aan de zijde van de geadresseerde, als een schriftelijke kennisgeving beschouwd. Hetzelfde geldt wanneer de kennisgeving slechts daarom niet in een schriftelijk stuk resulteert aan de zijde van de geadresseerde omdat deze een andere wijze van ontvangst hanteert." (voor het tweede en derde lid, zie verder).

Art. 2281 komt dus ter sprake "*Wanneer een kennisgeving schriftelijk dient te gebeuren om door de kennisgever te kunnen worden aangevoerd*". Er zijn in ons recht een heleboel gevallen waarin het er niet om gaat dat de ontvanger van een kennisgeving zich erop beroept tegen de auteur, maar omgekeerd de auteur er zich tegenover de ontvanger (bestemming) op beroept deze kennisgeving te hebben gedaan. Deze bepaling probeert het geschetste vraagstuk te regelen voor alle gevallen waarin rechtens een schriftelijke kennisgeving is vereist opdat de steller van een rechtshandeling zich daarop zou kunnen beroepen tegen de persoon tot wie deze gericht is. De bedoeling van de bepaling is duidelijk dat de bestemming zich niet kan onttrekken aan het rechtsgevolg wanneer bv. een opzegging die volgens de wet of de overeenkomst "schriftelijk" moet gebeuren, per fax of e-post is gebeurd. Vooraleer de precieze regel nader uit te werken, gaan we in op het begrip "kennisgeving" in het algemeen.

A. Het begrip kennisgeving - vragen die rijzen.

5. De vraag van de inroepbaarheid van rechtshandelingen tegen de bestemming is een vraag die in de rechtswetenschap besproken wordt in het leerstuk van de kennisgeving.

---

⁷ Het klinkt al minder eigenaardig wanneer men beseft dat bv. ook het feit zelf van de ondertekening van een akte door een partij een, rechtsfeit is dat met alle middelen mag worden bewezen (zie mijn vorige bijdrage, randnr. 22, 2°).

Hoewel het begrip kennisgeving natuurlijk niet afwezig was in ons recht, en voorkomt in internationale instrumenten betreffende privaatrechtelijke rechtsverhoudingen en in een aantal bijzondere wetsbepalingen⁸, is het pas door de invoering van art. 2281 B.W. als een algemeen rechtsbegrip in de interne wetgeving ingevoerd. In de rechtsleer worden de vragen betreffende de kennisgeving besproken in de theorie van de rechtshandeling, meer bepaald bij de wilsverklaring in het algemeen of de eenzijdige ontvangstbehoevende rechtshandeling (*acte réceptice, empfangsbedürftige Willenserklärung*) in het bijzonder. Bij gebreke aan een dergelijk algemeen leerstuk vindt men deze vragen meestal besproken bij de totstandkoming van overeenkomsten (de regels inzake aanbod en aanvaarding). Slechts weinige rechtshandelingen impliceren immers géén kennisgeving, namelijk de rechtshandelingen die niet tot één of meer bepaalde (of bepaalbare) personen zijn gericht, zoals bv. het testament. De kennisgeving betreft meestal een éézijdige rechtshandeling, en voornamelijk een rechtshandeling die de uitoefening van een recht, meestal een zgn. “*Gestaltungsrecht*” vormt (bv. dagvaarding, ontslag, opzegging, enz.). Daarnaast kan de kennisgeving ook een rol spelen bij handelingen die geen rechtshandelingen s.s. zijn, d.i. geen “wilsverklaringen”, maar “wetensverklaringen”, mededelingen van feiten veeleer dan van een “wil”.

6. Een algemene regeling van de kennisgeving vindt men in art. 1.9. van de UNIDROIT beginselen van internationale handelsovereenkomsten⁹ en art.1:303 van de Beginselen van Europees overeenkomstenrecht¹⁰ (hierna afgekort PECL), beide getiteld “kennisgeving”. Art. 1.9 lid (4) bepaalt dat “Voor de toepassing van dit artikel omvat een “kennisgeving” een verklaring, een verzoek, een eis of iedere andere wilsuiting”, en art. 1:303 lid (6) bepaalt dat het begrip omvat “de mededeling van een belofte, een standpunt, een aanbod, een aanvaarding, een verzoek, een eis of elke andere verklaring”.

7. In het leerstuk van de kennisgeving gaat het dus – zoals hierboven uiteengezet - niet om de eisen die gesteld worden opdat de kennisgeving zou gelden als een rechtshandeling van de kennisgever, d.i. opdat de handeling hem zou kunnen worden toegerekend en hij eraan gebonden is. Wel kunnen de volgende vragen rijzen :

- (1) Beantwoordt de kennisgeving aan vormvereisten (inbegrepen verplichte informatie) die moeten nageleefd worden opdat ze zou werken tegen de ontvanger ?
- (2) Is de kennisgeving (met de vereiste inhoud) aangekomen in omstandigheden waardoor ze werkt tegen de bestemming (inbegrepen de vraag van het bewijs van ontvangst) ?
- (3) Voor wiens risico komen problemen bij de overbrenging, waardoor een verzonden kennisgeving niet of te laat aankomt ?

---

⁸ Bv. art. 26, 59 § 3 en 61 Wet Consumentenkrediet; Wet Arbeidsovereenkomsten, enz.

⁹ Nederlandse vertaling door N. FRENK en M.E. STORME, verschenen bij Vermande Lelystad 1997.

¹⁰ O. LANDO & H. BEALE (red.), *Principles of European Contract law, Part I & II*, Kluwer Den Haag 1999, Nederlandse vertaling door M.E. STORME, in *T.P.R.* 2001 nr. 3 en op <http://www.storme.be/PECL2nl.html>.

(4) Indien de kennisgeving binnen een bepaalde termijn moest gebeuren, welk tijdstip wordt daarvoor in aanmerking gekomen? En wat is het gevolg van een vertraging in de overbrenging?

(5) Vanaf welk tijdstip is de kennisgeving effectief jegens de ontvanger - waarbij gebeurlijk andere regels gelden naargelang het rechtsgevolg waarover het gaat -?

De eerste vraag wordt uitgewerkt onder B., C. en D., de volgende onder E.

8. Deze vragen rijzen maar in zoverre de “ontvangst” van een kennisgeving voor de ontvanger ervan één of andere vorm van gebondenheid, van welke aard ook, schept. Bij kennisgevingen aan de overheid zal dat in zeer veel gevallen zo zijn, aan privé-personen slechts in een reeks bijzondere gevallen – maar toch een uitgebreide reeks. Anders zitten we niet binnen het toepassingsgebied van art. 2281 (nl. gevallen waarin een kennisgeving dient te gebeuren om door de kennisgever te kunnen worden aangevoerd). De ontvanger oordeelt dan zelf of hij er al dan niet rekening mee houdt. Hij kan ook op voorhand bepaalde eisen (i.v.m. verifieerbaarheid) stellen, stellen dat hij slechts bepaalde kennisgevingen zal aanvaarden, bv. enkel een schriftelijk aanbod voor een overeenkomst (bv. inzake overheidopdrachten).

B. Mogelijke eisen die aan kennisgevingen worden gesteld en toepassingsgebied van art. 2281 B.W.

1. Mogelijke vormvereisten voor kennisgevingen.

9. In die gevallen waarin de kennisgeving een dergelijk gevolg heeft, kan het zijn dat er – behalve de vraag of de kennisgeving wel is aangekomen of ontvangen - helemaal geen regels gelden over de vorm van een dergelijke kennisgeving, dan wel dat er bepaalde vormvereisten gelden. Deze kunnen betrekking hebben op :

- de wijze van kennisgeving, gaande van “schriftelijk” zonder meer over aangetekende brief, tot bv. gerechtsdeurwaardersexploot, enz.

- de inhoud van de kennisgeving : het kan zijn dat deze uitdrukkelijk bepaalde mededelingen of informatie moet bevatten, dat daarbij bepaalde woorden moeten worden gebruikt, dat bepaalde mededelingen vet moeten worden gedrukt, enz¹¹.

10. Ook na de nieuwe wet is er in ons recht geen uitdrukkelijke bepaling over de eisen die aan een kennisgeving in het algemeen worden gesteld. In de genoemde art. 1.9. lid (1) UNIDROIT PICC en art. 1:303 lid (1) PECL wordt bepaald dat een kennisgeving in regel kan geschieden op elke in de omstandigheden passende wijze *c.q.* met elk passend middel, al dan niet schriftelijk, en dit lijkt me ook voor het Belgische recht evident te

---

¹¹ Voor een voorbeeld uit de vele, zie art. 24 lid 3, 2° Wet Consumentenkrediet (dat vereist dat "de consument de kredietgever op de hoogte heeft gesteld dat wanneer hij van de verkoper van het goed of van de dienstverlener geen genoegdoening heeft bekomen, overeenkomstig het 1°, hij de nog verschuldigde betalingen op een geblokkeerde rekening zal storten").

zijn¹². Maart art. 2281 B.W. impliceert helemaal niet dat telkens wanneer een kennisgeving is voorgeschreven, deze schriftelijk moet gebeuren¹³.

Schriftelijkheid is dus géén vormvereiste voor kennisgevingen in het algemeen, maar er zijn wel een heleboel gevallen waarin de wet of een contractueel beding bepalen dat een kennisgeving schriftelijk moet gebeuren. Dit mag niet te snel worden aangenomen: zo houdt een bepaling die spreekt van de verzending van een kennisgeving nog niet noodzakelijk in dat het om een schriftelijke kennisgeving moet gaan¹⁴.

2. Toepassingsgebied van art. 2281 B.W. - gevallen waarin een kennisgeving schriftelijk moet gebeuren.

11. Naast een hele reeks gevallen waarin er strengere eisen gelden (bv. de aangetekende brief, zie verder), zijn er in ons recht ook een hele reeks gevallen waarin een kennisgeving krachtens de wet of een contractuele bepaling "schriftelijk" moet gebeuren om door de kennisgever te kunnen worden aangevoerd. We overlopen hieronder de belangrijkste toepassingen. In de meeste gevallen gaat het daarbij om een eis die wordt gesteld om een gebondenheid van de ontvanger te doen ontstaan.

a) Voorbeelden van een kennisgeving vereist voor het ontstaan of doen ingaan van een verbintenis van de bestemming.

12. Voorbeelden hiervan zijn de kennisgeving van de uitoefening van een optie of voorkooprecht, of van de aanvaarding van een aanbod, dit om te vermijden dat de tegenpartij haar aanbod nog zou kunnen intrekken. In de regel is schriftelijkheid niet voorgeschreven, maar in bijzondere gevallen kan de wet of de overeenkomst dit bepalen.

Men kan ook denken aan de aanvaarding van een begunstiging van een levensverzekering (voor het overlijden is een akte vereist, na het overlijden is dit niet vereist, maar ze is maar werkzaam jegens de verzekeraar indien er schriftelijk kennis van is gegeven)¹⁵, of aan uiteenlopende bepalingen zoals art. 20 lid 2 CMR (het verzoek om op de hoogte te worden gebracht van het terugvinden van vervoerde goederen die verloren zijn gegaan, moet schriftelijk gebeuren), de regels inzake het

---

¹² De Wet van 28 maart 2000 over het snelrecht spreekt bv. ook van "elk passend middel". Zie ook art. 4 lid 2 EG-verordening 1348/2000 van 29 mei 2000 inzake de betekening en kennisgeving van gerechtelijke en buitengerechtelijke akten.

¹³ Sommige commentatoren van de wet van 20 oktober 2000 vergisten zich hierin.

¹⁴ Vgl. HJEG 22 april 1999, C-423/97, *Travel Vac SL t. Antelm Sanchis*, overweging 51. Vgl. ook de bespreking door C. BIQUET-MATHIEU & J. DECHARNEUX, "Aspects de la conclusion du contrat par voie électronique", in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter ? Actes du colloque organisé par la Faculté de droit de l'Université de Liège et la CLJB le 19 avril 2001*, Editions du Jeune Barreau Luik 2001, p. (139) 205-206.

¹⁵ Art. 123 lid 2 Landverzekeringsovereenkomstenwet, hierna LVO-wet.

verzekeringsvoorstel¹⁶, of bepalingen die een schriftelijk verzoek tot uitbetaling voorschrijven (bv. inzake overheidsopdrachten).

b) Voorbeelden waarin de kennisgeving vereist is om bepaalde rechten bij tekortkoming (inb. zekerheidsrechten) te kunnen uitoefenen c.q. rechten uit wanprestatie niet te verliezen, inbegrepen om de verjaring te schorsen of te stuiten.

13. Voorbeelden hiervan zijn :

- de aanmaning of ingebrekestelling, waarvoor art. 1139 B.W. immers een "akte" vereist¹⁷; sommige andere bepalingen spreken van een "schriftelijke ingebrekestelling"¹⁸;
- de aansprakelijkstelling, die soms schriftelijk moet gebeuren, bv. om rente te doen lopen¹⁹, of om de verjaring te stuiten²⁰;
- een (buitengerechtelijke) ontbindingsverklaring, niet volgens de wet, maar vaak volgens contractuele bepalingen;
- het protest of voorbehoud bij gebrekkige nakoming, zoals bij zichtbare of verborgen gebreken, bij tekortkomingen in dienstenprestaties, en dergelijke meer, dat niet algemeen geregeld is, maar waarvoor bijzondere bepalingen gelden bij verkoop²¹, vervoer²² e.d., die vaak een geschrift voorschrijven;
- de aangifte van een schadegeval bij de verzekeraar moet in beginsel niet noodzakelijk schriftelijk gebeuren (art. 19 LVO-wet); minstens in sommige gevallen is er maar dekking indien de aangifte schriftelijk is gebeurd binnen een bepaalde periode (zie art. 78 § 2 LVO-wet).

c) Voorbeelden waarin de kennisgeving vereist is om een gebondenheid jegens de bestemming te vermijden, minstens om de verjaringstermijn te doen ingaan

14. Een voorbeeld is het factuurprotest, aangezien krachtens handelsgebruik een niet-geprotesteerde factuur geacht wordt te zijn aanvaard; schriftelijk protest is niet

---

¹⁶ Door art. 1 LVO-wet gedefinieerd als een "formulier dat uitgaat van de verzekeraar" - een ingevuld voorstel, ter kennis gebracht aan de verzekeraar, verplicht deze binnen 30 dagen te antwoorden, art. 4 § 1 LVO-wet.

¹⁷ Over de vraag of dit een geschriftvereiste impliceert, zie J. PETIT, *Interest*, reeks APR, Story Scientia Brussel 1995, randnr. 47.

¹⁸ Bv. art. 470 lid 2 Wb.Venn., wat betreft de ingebrekestelling vereist voor de tegeldemaking van inpandgegeven effecten.

¹⁹ Bv. art. 27 lid 1 CMR : het verzoek tot betaling van schadevergoeding moet schriftelijk gebeuren om recht te geven op interest

²⁰ Bv. art. 32 lid 1 CMR.

²¹ Zie bv. art. 18 van de Wet 25-10-1919 inpandgeving handelszaak, die ook de aanvaarding en de keuring van de rechtstreeks voor het verbruik gedane leveringen regelt.

²² Zie bv. art. 91 § III, 6° en 266 Scheepvaartwet; art. 7 Vervoerwet; art. 30 lid 1 en 3 CMR (het voorbehoud bij beschadiging van vervoerde goederen of bij vertraging in de aflevering moet schriftelijk worden gemaakt).

uitdrukkelijk voorgeschreven, maar wordt doorgaans vereist door de rechtspraak (en vaak door contractuele bepalingen).

Een ander voorbeeld is de weigering van verzekeringsdekking; deze moet schriftelijk gebeuren om de verjaring tegen de verzekeringnemer te doen lopen (de schorsing van de verjaring te beëindigen) (zie art. 35 § 3 en 4 LVO-wet). Zo ook moet volgens art. 32 lid 2 CMR de afwijzing van aansprakelijkheid schriftelijk gebeuren opdat de verjaring terug zou lopen.

Ook de verklaring van derde-beslagene (art. 1452 Ger.W.) kan men als een voorbeeld zien.

d) Voorbeelden waarin de kennisgeving vereist is om een rechtsverhouding eenzijdig te wijzigen, inbegrepen wijziging van de persoon van de schuldeiser.

15. Een voorbeeld is de kennisgeving die meermaals vereist wordt om een indexering te doen ingaan, of een rentewijziging²³. Soms is een aangetekende brief vereist (bv. art. 1728 *quater* B.W.).

Een kennisgeving aan de schuldenaar is normaal ook vereist om deze te verplichten aan een andere dan de oorspronkelijke schuldeiser te presteren. Soms is bepaald dat deze schriftelijk moet gebeuren, bv. de wijziging van de begunstigde van een verzekeringsuitkering²⁴. Sommige rechtspraak²⁵ eist ook - maar ten onrechte - dat de kennisgeving van een overdracht of een inpandgeving van schuldvordering schriftelijk zou gebeuren (zie art. 1690, lid 2 B.W.). In andere gevallen geschiedt de kennisgeving volgens de regels van het Ger.W. (bv. de kennisgeving van een inkomensdelegatie volgens art. 203 ter lid 2 en 221 lid 3 B.W., het derdenbeslag bij gerechtsdeurwaardersexploot, enz.) of is een vordering in rechte vereist (bv. de rechtstreekse vordering van art. 1798 B.W.). Gevallen waarin geen vormvereisten zijn opgelegd zijn bv. de kennisgeving van een (conventionele) delegatie²⁶ - die echter meestal maar rechtsgevolg heeft indien de gedelegeerde ofwel aanvaardt, ofwel op voorhand zich daartoe verbonden heeft; in het laatste geval kunnen conventioneel

---

²³ Bv. door art. 60 Wet Consumentenkrediet (dat kennisgeving van een rekeningoverzicht vereist vooraleer de debetrente kan veranderen).

²⁴ Art. 106 § 3 LVO-wet vereist een schriftelijke wijziging om te vermijden dat de verzekeraar te goeder trouw bevrijdend aan de vroegere begunstigde uitbetaalt (vanaf de ontvangst van een schriftelijke wijziging van aanwijzing van een begunstigde kan de verzekeraar niet meer te goeder trouw aanvoeren bevrijdend aan de eerdere begunstigde te hebben betaald).

²⁵ Bv. Rb. Brussel 7 april 2000, *R.W.* 2000-2001, 349.

²⁶ Voor een dergelijke delegatie is weliswaar een toestemming van de schuldenaar nodig, die ter kennis komt van de delegataris, doch in de meeste gevallen wordt deze op voorhand gegeven, en dan is het dus door de kennisgeving van de delegatie aan de gedelegeerde dat deze in werking treedt en de gedelegeerde verplicht wordt te betalen aan de delegataris.

bepaalde vormen van kennisgeving worden opgelegd²⁷. Tenslotte zijn er ook gevallen waarin de wet geen kennisgeving vereist (bv. bij subrogatie of quasi-subrogatie).

e) Voorbeelden waarin de kennisgeving vereist is om een rechtsverhouding te beëindigen.

16. Het gaat hier op de eerste plaats om de opzegging van een overeenkomst en aanverwante figuren (ontslag, verbreking binnen bedenktijd, enz.). In de meeste gevallen dient de opzegging van een overeenkomst schriftelijk te gebeuren, in vele gevallen zijn er overigens bijkomende vormvereisten (zie verder, en bv. de huur- en pachtwetgeving, art. 18 Handelsagentschapwet, enz.).

f) Voorbeelden waarin de kennisgeving vereist is om geldig beslissingen te kunnen nemen.

17. Een schriftelijke kennisgeving is vaak vereist bij oproeping voor een algemene vergadering van vennoten, aandeelhouders, mede-eigenaars e.d. (vele bepalingen in het Wb. Venn., 577-8 § 4 B.W. inzake mede-eigendom).

In al deze gevallen is de schriftelijke kennisgeving geen eigenlijke verplichting van de kennisgever, maar veeleer een soort *Obliegenheit*, een "last" die op hem rust indien hij de voordelen van die kennisgeving (namelijk de gebondenheid eraan van de wederpartij) wil genieten.

g) Andere gevallen

18. Het kan ook zijn dat een schriftelijke mededeling een verplichting is waarvan de *ratio* ligt in het informeren van de bestemming over de inhoud van de rechtsverhouding. Hier is de vraag niet zozeer aan welke vormen moet zijn voldaan om de gebondenheid van de ontvanger te verkrijgen, maar wel om bevrijd te zijn van deze informatieplicht.

Voorbeelden van een dergelijke verplichting tot schriftelijke informatie vinden we in de Wet van 1992 op het Hypothecair krediet (art. 14, art. 51bis § 2), de Wet Consumentenkrediet (art. 14, art. 69 § 3, 1°), in de regels betreffende de verkoop op afstand en de elektronische handel (deze kwamen in mijn vorige bijdrage, randnr. 61, 2°, reeds kort ter sprake), en in gevallen waarin een schriftelijke voorlichting van de consument wordt opgelegd (het kan er daarbij bv. ook om gaan dat de consument wordt ingelicht over bepaalde rechten die hij heeft, bv. een verbrekingsrecht, en deze inlichting moet soms zelfs "in vet" worden meegedeeld - zie bv. art. 88 WHPC).

---

²⁷ Ook elke betalingsopdracht is in zekere zin een vorm van kennisgeving, maar betreft ook een reeks andere vragen. De overeenkomst met de gedelegeerde (meestal aan financiële instelling) zal de vormvoorwaarden bepalen waaronder de gedelegeerde de opdracht zal uitvoeren, en gebeurlijk procedures bepalen waarmee de opdrachtgever de opdracht automatisch kan laten uitvoeren (elektronische betalingen e.d., vgl. verder).

Ook deze gevallen vallen binnen het toepassingsgebied van art. 2281 B.W., behoudens wanneer een bijzondere bepaling het anders regelt (zo vereist art. 79 §1 HPW ingevolge de Wet van 25 mei 1999, dat de informatie "schriftelijk of op een andere duurzame drager, te zijner beschikking staand en voor hem toegankelijk" moet worden ontvangen; vgl. ook art. 10 lid 3 en 11 Richtlijn 2000/31 inzake elektronische handel).

19. Verder maakt het ook geen verschil of de schriftelijkheid vereist is om tegen de bestemming te worden aangevoerd, dan wel tegen derden. Zo bv. dient het geschriftvereiste bij eigendomsvoorbehoud (art. 101 FaillW) ook volgens het nieuwe art. 2281 B.W. te worden beoordeeld.

3. Geschriftvereiste dat geen betrekking heeft op een "kennisgeving".

20. Niet om een "kennisgeving" daarentegen gaat het bij een verplichting om de wederpartij een schriftelijk bewijs te verschaffen - bv. een ontvangstbewijs of kwijtschrift bij het innen van een betaling of ontvangen van goederen, een toegangsticket, vervoerbewijs of vrachtbrief, e.d.²⁸. De schriftelijkheid is hier niet opgelegd om de wederpartij te informeren, maar omdat hij er iets mee zou kunnen doen (bewijs leveren, toegang krijgen, fiscale aftrek verkrijgen, enz.).

In dat geval hoeft de wederpartij in beginsel slechts genoeg te nemen met een bewijskrachtig geschrift, dus in de meeste gevallen met een ondertekend geschrift, d.i. een akte - waarbij de ondertekening natuurlijk in de zin van het nieuwe art. 1322 moet worden begrepen (elektronische handtekening inbegrepen). Hier speelt dus niet art. 2281 B.W., maar wel art. 1322 B.W., als grondslag voor de mogelijkheid om ook elektronische stukken uit te geven wanneer de wet verplicht om een geschrift te overhandigen aan de tegenpartij. Een belangrijke toepassing kan bv. *electronic ticketing* zijn²⁹. Art. 2281 B.W. heeft immers geenszins de bedoeling iets te wijzigen aan de regels inzake het (schriftelijk) bewijs tegen de persoon van wie het stuk uitgaat, zoals ook duidelijk blijkt uit de aanhef van de nieuwe bepaling.

4. Bijkomende vormvereisten voor kennisgevingen die niet versoepeld zijn (aangetekend, vaste datum)

21. De wet houdt ook geen algemene bepalingen in voor de kennisgevingen die anders dan gewoon "schriftelijk" moeten gebeuren. Aan andere vormvereisten is in beginsel niets gewijzigd. Zo is in de meeste gevallen waarin de burger een kennisgeving moet doen aan de overheid, in regels gespecificeerd in welke vorm dit moet geschieden (bv. fiscale aangifte, aangifte van tewerkstelling, aanvraag bouwvergunning, e.d.m.). Is niets

---

²⁸ Zie voor voorbeelden van dergelijke regels ook art. 37 en 39 Wet Handelspraktijken.

²⁹ Zie daarover J.F. LEROUGE, "The use of electronic ticketing in the transport field", in *Droit des technologies de l'information. regards prospectifs*, Bruylant Brussel / CRID Namen 1999, 117 v. (meestal is het hier een "smartcard" of dergelijke, al dan niet oplaadbaar).

nader bepaald, dan is art. 2281 B.W. wel van toepassing, aangezien het B.W. in ons rechtsstelsel het “gemene recht” vormt dat in beginsel ook geldt voor verhoudingen met de overheid (anders dan in bv. het Franse recht).

a) Het vereiste van een akte.

22. Een belangrijke vraag is of de versoepeling van art. 2281 B.W. ook geldt wanneer de kennisgeving door middel van een akte moet gebeuren (bv. de ingebrekestelling). Een akte is immers in beginsel een ondertekend geschrift.

Uit het geheel van art. 2281 blijkt m.i. duidelijk dat de versoepeling wel degelijk ook geldt wanneer de kennisgeving door middel van een akte moet gebeuren, maar niet wanneer de kennisgeving tegelijk ook een schriftelijke verbintenis van de kennisgever moet inhouden. Gaat het enkel om een kennisgeving, dan wordt het probleem van de handtekening namelijk geregeld door lid 3 van art. 2281 B.W. (hieronder nader besproken), dat duidelijk impliceert dat ook onder schriftelijke kennisgeving ook de niet ondertekende kennisgeving moet worden begrepen. Dit geldt bv. voor de ingebrekestelling, al eist art. 1139 B.W. een akte.

In een aantal gevallen evenwel is de kennisgeving maar werkzaam wanneer zij tegelijkertijd een schriftelijke verbintenis van de kennisgever inhoudt. Het betreft hier dan gevallen waarin het geschrift opgelegd wordt *ad validitatem* voor het aangaan van die verbintenis. Wanneer in zo'n geval de schriftelijke kennisgeving niet ondertekend is, heeft ze geen gevolg, niet omdat dit op zichzelf geen geldige schriftelijke kennisgeving zou zijn, maar omdat niet voldaan is aan een specifieke rechtsnorm die vereist dat de kennisgever zich door middel van een akte verbindt. Op dat ogenblik dienen de bepalingen in verband met de authentieke en/of onderhandse akte te worden toegepast, en de bijzondere bepalingen zo die er zijn. Daarbij geldt wel de verruimde opvatting van een onderhandse akte, die uit art. 1322 B.W. volgt en ook de met een elektronische handtekening ondertekende akte omvat. Art. 4 § 3 van de Wet certificatiediensten van 9 juli 2001 verleent wel een machtiging om bij K.B. aanvullende eisen te stellen voor het gebruik van elektronische handtekeningen in de openbare sector. Particulieren of ondernemingen, die nog niet reeds wettelijk gebonden zijn aan bepaalde kennisgevingen, kunnen ook zonder zo'n wettelijke bepaling natuurlijk bijkomende eisen bedingen.

b) Het vereiste van een aangetekend schrijven³⁰.

23. Een vaak opgelegd bijkomend vormvereiste, dat wél - mede - bedoeld is om te verzekeren dat de wederpartij duidelijk geïnformeerd is over de gestelde rechtshandeling is de “(ter post) aangetekende brief”³¹. Het is m.i. totaal ten onrechte dat de rechtspraak

---

³⁰ Zie in dit verband M. ANTOINE, “La certification électronique”, *T.B.H.* 1995, 4 v.; Th. VERBIEST & E. WERY, *Le droit de l'internet et de la société de l'information*, Larcier Brussel 2001, 381 v.

³¹ In het burgerlijk en handelsrecht zijn er zeer vele voorbeelden waarin kennisgeving per aangetekende brief moeten gebeuren, zoals vele gevallen van opzegging, huurhernieuwing, uitoefening van een

in bepaalde gevallen toelaat om het ontbreken ervan ook tegen de ontvanger aan te voeren; het gaat immers níét om een vormvereiste voor de rechtshandeling zelf - d.i. de gebondenheid van de kennisgever-, maar wel voor de kennisgeving. Een dergelijke verkeerde rechtsopvatting kan enkel de kwade trouw in het rechtsverkeer bevorderen³².

Een definitie van "aangetekende zending" is te vinden in art. 131, 8° van de W. 21 maart 1991 op de overheidsbedrijven (*"het waarborgen op forfaitaire basis tegen de risico's van verlies, diefstal of beschadiging, waarbij de afzender, in voorkomend geval op zijn verzoek, een bewijs ontvangt van de afgifte en/of van de bestelling van de postzending aan de geadresseerde"*), maar deze definitie geldt enkel voor de in die wet opgenomen rechtsnormen en geeft dus strikt genomen niet aan wat onder aangetekende brief dient te worden verstaan in de bepalingen van burgerlijk en handelsrecht. Enkel wanneer het gaat om een "zending waarvan de aantekening in het raam van een gerechtelijke of administratieve procedure door een wettelijke of reglementaire bepaling wordt voorgeschreven", is deze Wet doorslaggevend, omdat uit art. 144 *octies* § 2 *juncto* 131, 9° volgt dat deze aan "De Post" als Belgisch overheidsbedrijf zijn voorbehouden, en dat "ongeacht de drager ervan".

24. De versoepeling van art. 2281 B.W. geldt niet wanneer een aangetekende brief vereist is.

Wel is het zo dat voor proceshandelingen het nieuwe lid 3 van art. 32 Ger.W. (nog niet in werking) bepaalt dat wanneer de wet een aangetekende brief voorschrijft voor een proceshandeling, deze kan worden vervangen door een zending per fax of elektronische post, mits dit een ontvangstbewijs oplevert vanwege de geadresseerde. Een dergelijke algemene versoepeling werd niet opgenomen in art. 2281 B.W. Ondanks kritische bedenkingen daarbij, is dit vooralsnog begrijpelijk : bij proceshandelingen gaat het immers omzeggens steeds om handelingen die zich afspelen tussen professionelen (griffies, advocaten, deurwaarders en dergelijke meer), van wie mag worden verwacht dat zij van een zending het belang kunnen inschatten ook zonder dat deze door de aantekening een bijzondere aandacht opwekt. Bij "gewone" burgers daarentegen heeft aantekenen nog een belangrijke psychologische betekenis. Anderzijds is het niet uit te sluiten dat, ook gezien de afwijkende definitie van aangetekende zending in de Overheidsbedrijvenwet, deze redenering over enkele jaren niet meer zal opgaan, en een wetswijziging in het burgerlijk recht naar het model van art. 32 Ger.W. dan wenselijk zou kunnen zijn.

Verder is het zo dat de wetgever ook buiten het Ger.W. in een aantal gevallen een soepeler formulering heeft gehanteerd, die de toepassing van art. 2281 B.W. níét uitsluit.

---

herroepingsrecht (door een gebruiker), bepaalde gevallen van indexaanpassing (bv. art. 1728 quater B.W.) of van ingebrekestelling (bv. art. 15 LVO-wet), verklaring van derde-beslagene (art. 1453 Ger.W.), enz.

³² Voor een recent voorbeeld van deze foute opvatting, zie Cass. 17 januari 2001, *AJT* 2000-2011, 645 betreffende art. 29 LVO-wet en de opzegging van een verzekeringsovereenkomst door de verzekeringnemer per gewone brief.

Zo bepaalt art. 29 LVO-wet dat voor de opzegging van een verzekeringsovereenkomst naast een aangetekende brief ook een "afgifte van een opzeggingsbrief tegen ontvangstbewijs" geldig is. Een redelijke uitleg van deze bepaling *juncto* art. 2281 B.W. houdt in dat in dit specifieke geval ook een e-post waarvoor men een ontvangstbewijs kan voorleggen geldig zou moeten zijn.

25. De inwerkingtreding van Richtlijn 2000/31 inzake elektronische handel in januari 2002 verandert aan deze regels normaal niets. Art. 9 van de Richtlijn eist immers enkel dat het "sluiten van contracten" langs elektronische weg mogelijk moet zijn. Uit overweging 34 blijkt dat deze bepaling doelt op "alle etappes en handelingen die voor de totstandkoming van het contract nodig zijn, inbegrepen de archivering van het contract". Opzeggingen achteraf en soortgelijke kennisgevingen lijken daar niet bij te horen. Bovendien is het vereisen van een aangetekende zending niet in strijd met art. 9 Richtlijn, voor zover de vereiste van een aangetekende zending een elektronische aangetekende zending niet uitsluit - en dat doen de definities van aangetekende zendingen in de Overheidsbedrijvenwet inderdaad ook niet ("ongeacht de drager").

Gezien de hierboven gegeven wettelijke omschrijving van een aangetekende brief is vandaag reeds een elektronische aangetekende brief volmaakt mogelijk. De Post als Belgisch overheidsbedrijf is evenwel nog niet klaar en start eerst in het voorjaar 2002. Wanneer de aantekening evenwel niet is voorgeschreven in het raam van een gerechtelijke of administratieve procedure, mag deze dienst evenwel krachtens europees recht ook door de concurrenten van De Post worden verleend, en is men verplicht ook hun diensten te erkennen als aangetekende zendingen in de zin van de wettelijke bepalingen (inzake huur, arbeidsovereenkomsten enz.).

c) De neerlegging ter griffie.

26. In die gevallen waarin de neerlegging ter griffie voorgeschreven is, speelt de versoepeling van art. 32 lid 2 Ger.W. - althans eenmaal dit in werking zal zijn.

5. Bijkomende vereisten die geen betrekking hebben op een "kennisgeving".

27. Er zijn natuurlijk ook nog een aantal gevallen waarin bijkomende procedures worden opgelegd om bepaalde rechtshandelingen of feitelijke handelingen te stellen, maar die van een heel andere aard zijn. Denken we in het bijzonder aan procedures die moeten worden gevolgd om - al dan niet elektronisch - toegang te krijgen en zich als toegangsgerechtigde te legitimeren, zoals het gebruik van pincodes, spraakherkenning, vingerafdrukken en andere private "sleutels". De toegang tot een bankautomaat, tot een databank en dergelijke meer, zal afhankelijk worden gesteld van het vervullen van dergelijke procedures³³. Voor openbare diensten en databanken wordt deze toegang door wetten en verordeningen geregeld, bij private instellingen zal bij de toekenning van het

---

³³ Zie voor een bijzondere bepaling bv. art. 16 bis van de Wet van 15-1-1990 op de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

recht op (faciliteit van) toegang worden bepaald onder welke voorwaarden een dergelijk recht (of faciliteit) wordt toegekend. Het kan bv. zijn dat men enkel toegang verleent indien ook bepaalde attributen van de aanvrager gecertificeerd zijn.

Uitwerking hiervan valt buiten het bestek van deze bijdrage. Deze bijkomende eisen hebben overigens meestal niét tot doel om te verzekeren dat de wederpartij duidelijk geïnformeerd is over de gestelde rechtshandeling, maar om te verzekeren dat deze handelingen enkel kunnen worden gesteld door personen die daartoe ook daadwerkelijk gerechtigd zijn (die recht hebben op toegang). Met vereisten voor een "kennisgeving" heeft dit weinig te maken, en dus ook niet met art. 2281 B.W.³⁴ Wel is dit vraagstuk essentieel voor de inrichting van het elektronisch dossier van een rechtspleging, wat op zijn beurt een van de meest wezenlijke stappen is voor de uitbouw van een "e-justice".

C. Hoe ver gaat de versoepeling : ruime interpretatie van schriftelijkheid.

28. Wanneer er geen andere vormvereisten gelden dan dat de kennisgeving "schriftelijk" moet gebeuren, dan wordt volgens art. 2281 B.W. als zodanig ook beschouwd "*een kennisgeving per telegram, telex, telefax, elektronische post of enig ander telecommunicatiemiddel dat resulteert in een schriftelijk stuk aan de zijde van de geadresseerde*". En de bepaling voegt eraan toe: "*Hetzelfde geldt wanneer de kennisgeving slechts daarom niet in een schriftelijk stuk resulteert aan de zijde van de geadresseerde omdat deze een andere wijze van ontvangst hanteert.*"

De laatste zin is bekritiseerd³⁵ omdat dit niet coherent zou zijn met art. 1322 en met de opvatting dat een elektronisch bestand ook een schriftelijk stuk kan vormen. M.i. gaat de kritiek eraan voorbij dat het in deze bepaling niet gaat om een benadering van het geschrift vanuit het bewijsrecht, maar wel in het raam van het leerstuk van de kennisgeving³⁶. En daarbij kunnen wel degelijk andere elementen meespelen. Men mag niet vergeten dat de kennisgeving iets is wat de bestemming als het ware wordt opgedrongen, met of tegen zijn zin, terwijl het bij een bewijsstuk juist gaat om iets dat de bestemming zich verschaft tegen de verzender ervan. In het bewijsrecht gaat het om de vraag of de integriteit van de boodschap wel is verzekerd, hier gaat het om de vraag of ze wel is doorgedrongen tot bij de bestemming. De *ratio legis* van schriftelijkheid is hier dus een andere, en dus kan ook de afgrenzing ervan verschillen. In het raam van art. 2281 is de vraag of het telecommunicatiemiddel en de transmissie (het gebruikte adres) van die aard zijn dat de bestemming normalerwijze in de mogelijkheid is om de kennisgeving op papier te ontvangen of uit te printen of op te slaan op een duurzame wijze, van waaruit

---

³⁴ Zoals gezegd is een betalingsopdracht weliswaar ook een kennisgeving, maar het is er één die slechts elektronisch kan worden gegeven nadat men eerst toegang heeft verkregen.

³⁵ O.a. L. GUINOTTE & D. MOUGENOT, "Quelles procédures pour le commerce électronique ?" in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter ?*, p. (301) 358 nr. 37 (een eerdere versie is te vinden op <http://www.droit-technologie.org>).

³⁶ Vgl. *Parl. Stukken, Kamer, 1999-2000*, nr. 38/8 (verslag-Somers), p. 37 (verantwoording amendement 2).

ze later opnieuw kan worden weergegeven. Een duidelijk voorbeeld is m.i. een SMS-bericht op een mobilfoon³⁷ : hoewel het hier natuurlijk om een elektronisch bestand gaat, dat men zelfs kan opslaan, is het duidelijk niet de bedoeling van de wetgever dat dit als een akte van ingebrekestelling kan gelden. Uitgaande van het verkeersgebruik mag men niet verwachten dat dit leidt tot een al dan niet elektronisch document dat door de ontvanger wordt opgeslagen op een wijze die gelijkstaat met een schriftelijk stuk. Bij een e-postbericht daarentegen dat per computer wordt gelicht, of een fax die op een computer wordt ontvangen, is het louter en alleen de keuze van de ontvanger of hij dit op papier wil opslaan, op zijn harde schijf, of op een andere wijze, dan wel wil wissen. Het communicatiemiddel bezorgt hem daarbij geen onevenredige last.

De tekst van art. 2281 B.W. sluit op dit punt aan bij wetteksten, zoals art. 79 §1 WHPC 1991, die ook spreken over informatie die "schriftelijk of op een andere duurzame drager, te zijner beschikking staand en voor hem toegankelijk" moet worden ontvangen; ook vindt men in de parlementaire stukken betreffende de hervorming van art. 1690 B.W. (kennisgeving van een cessie aan de gecedeerde schuldenaar) een omschrijving van kennisgeving als omvattende ook "enig elektronisch communicatiemiddel dat een bewijsstuk op papier oplevert"³⁸.

29. Opdat er sprake zou zijn van een schriftelijk stuk aan de zijde van de bestemming, moet de inhoud wel leesbaar zijn. Net zoals in het raam van de bewijsregels sluit dit niet uit dat het om een versleutelde (ge-encrypteerde) inhoud gaat, mits de sleutel voorhanden is. Het voorhanden zijn van de sleutel daarentegen moet in het raam van een betwisting omtrent een kennisgeving wel anders worden beoordeeld dan in het raam van een betwisting omtrent het bewijs tegen de verzender. Het middel van kennisgeving moet namelijk ook "passend" zijn voor een kennisgeving van die aard.

30. Een andere kritiek³⁹ is wellicht meer terecht. De parallelle bepaling van art. 32 lid 2 Ger.W. bepaalt namelijk dat het moet gaan om een faxnummer of elektronisch adres dat de geadresseerde opgeeft of regelmatig gebruikt, terwijl deze beperking niet is ingeschreven in art. 2281 B.W. Anders dan de verschillende behandeling van de vereiste van aangetekende brief lijkt deze discrepantie onbedoeld te zijn. Maar het lijkt me duidelijk dat dezelfde eisen gelden voor een toepassing van art. 2281 B.W. in overeenstemming met de eisen van de goede trouw (art. 1134 lid 3 B.W.). Bovendien wordt het probleem ook opgelost door de verder besproken regels in verband met het

---

³⁷ Vgl. R. DE CORTE, "Een SMS-berichtje is geen kennisgeving", *De Juristenkrant* 30 januari 2001, 6; P. CABOOR, "De wet van 20 oktober 2000 tot invoering van het gebruik van telecommunicatiemiddelen en van de elektronische handtekening in de gerechtelijke en buitengerechtelijke procedure: een eerste verkenning", *AJT* 2000-2001, (637) 639.

³⁸ *Parl. stukken* 1993-94, nr. 1409/3, verslag-Lisabeth, nr. 13. Aangezien de wet evenwel gewoon van kennisgeving spreekt in art. 1690 B.W., is het ten onrechte dat men daarin een eis van schriftelijkheid leest; de uitlatingen in het Parlement hebben geen weerslag gevonden in de tekst van de wet.

³⁹ Bv. bij L. GUINOTTE & D. MOUGENOT, in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter*, p. (301) 357-358.

tijdstip van aankomst : gaat het niet om het gebruikelijke adres, dan wordt de kennisgeving slechts geacht te zijn ontvangen op het tijdstip van de daadwerkelijke kennisname.

D. Lid 3 van art. 2281 - de rol van de handtekening en het probleem van een *negotium claudicans*.

1. Vraagstelling.

31. Het derde lid van art. 2281 B.W. luidt : “*Ontbreekt een handtekening in de zin van artikel 1322, dan kan de geadresseerde de kennisgever zonder onnodig uitstel verzoeken om een origineel ondertekend exemplaar na te zenden. Doet hij dit niet zonder onnodig uitstel, of gaat de kennisgever zonder onnodig uitstel op dit verzoek in, dan kan de geadresseerde het ontbreken van een handtekening niet aanvoeren*”. Het lijkt merkwaardig dat lid 3, na de versoepeling van "schriftelijkheid" in lid 1, weer een onderscheid maakt tussen ondertekende en niet ondertekende kennisgevingen, en de ontvanger zelfs de mogelijkheid geeft een handtekening te eisen (zij het dat dit begrip ook de elektronische handtekening omvat).

Deze schakering was evenwel nodig om de ontvanger de mogelijkheid te geven een *negotium claudicans* te vermijden. Dat is een rechtshandeling die wel door de ene partij (de kennisgever) tegen de andere zou kunnen worden ingeroepen, maar waarop omgekeerd de ontvanger zich niet zou kunnen beroepen tegen de kennisgever om er jgens hem rechten uit af te leiden, meer bepaald omdat de kennisgever op grond van het gebrek aan handtekening zou betogen dat hij er niet aan gebonden is. Stel dat een schuldeiser aan zijn schuldenaar door middel van een niet ondertekend bericht kennis geeft van een cessie van schuldvordering. Cedent en cessionaris kunnen er zich in beginsel op beroepen dat de kennisgeving geldig is, zodat de schuldenaar aan de cessionaris moet betalen. Doet deze dat, zou een cedent te kwader trouw evenwel kunnen beweren dat er geen voldoende bewijs is dat hij ermee heeft ingestemd dat de schuldenaar bevrijdend kon betalen aan die cessionaris, vermits de mededeling niet ondertekend was. Of na een niet ondertekende opzegging gaat de opzeggende verhuurder te kwader trouw de opzegging ontkennen. Welnu, lid 3 geeft de ontvanger de mogelijkheid dergelijke situaties te vermijden zonder aan de kennisgever de voordelen van de nieuwe telecommunicatiemiddelen te ontzeggen. De bepaling maakt een *negotium claudicans* wel niet geheel onmogelijk, maar zorgt er tenminste voor dat de ontvanger die daardoor benadeeld zou kunnen worden een dergelijke situatie kan uitschakelen : hij kan een ondertekende bevestiging vragen achteraf.

2. Overzicht van de regeling

32. Lid 3 speelt maar wanneer de kennisgeving niet ondertekend is⁴⁰. Geschiedt een kennisgeving die om t.a.v. de ontvanger geldig te zijn, in beginsel schriftelijk moet zijn, op een wijze die daarmee door lid 1 wordt gelijkgesteld, zonder ondertekend te zijn, dan zijn er ingevolge het nieuwe art. 2281 B.W. samengevat de volgende mogelijkheden :

- a) de ontvanger vraagt geen bevestiging : de kennisgeving is geldig; er is een klein risico voor de ontvanger dat de verzender zijn gebondenheid vooralsnog zou ontkennen;
- b) de ontvanger vraagt een ondertekende bevestiging en krijgt die : beide partijen moeten de handeling tegen zich laten gelden;
- c) de ontvanger vraagt een ondertekende bevestiging en krijgt die niet : de ontvanger kan zich er in beginsel op beroepen dat er geen geldige schriftelijke kennisgeving is gedaan. De wet sluit niet uitdrukkelijk uit dat hij zich desondanks toch op die handeling zou beroepen tégen de verzender, doch m.i. volgt uit de geest van de bepaling dat hij dit niet meer kan; een dergelijke gedraging zou in strijd zijn met de eisen van de goede trouw. Het vragen van een bevestiging impliceert immers dat men de handeling als ongeldig beschouwt, tenzij die bevestiging er nog zou komen⁴¹.

3. Uitwerking

33. De regel van lid 3 houdt op de eerste plaats een last in voor de ontvanger : reageert hij niet, dan is hij gebonden. Dit volgt uit het beginsel van lid 1; de geldigheid van een niet ondertekende kennisgeving blijft de hoofdregel, maar de ontvanger die het niet vertrouwt kan zelf het initiatief nemen om zekerheid te scheppen. Deze techniek is niet zo uitzonderlijk in ons recht. Zo zijn er een reeks gevallen waarin een partij het initiatief moet nemen om niet gebonden te zijn aan een éézijdige rechtshandeling van de wederpartij waarmee hij reeds in een verhouding staat. Denken we aan de protestlast bij de ontvangst van een gebrekkige prestatie of van een factuur, of aan de regel van art. 19 lid 2 CISG (Weens kooprecht) : “Bevat een tot aanvaarding strekkend antwoord op een aanbod aanvullingen of afwijkingen, die de voorwaarden van het aanbod niet wezenlijk aantasten, dan geldt dit niettemin als aanvaarding, tenzij de aanbieder, zonder onnodig uitstel, mondeling bezwaar maakt tegen de verschillen of een hiertoe strekkende kennisgeving verzendt. Doet hij dit niet, dan wordt de inhoud van de overeenkomst bepaald door de voorwaarden van het aanbod zoals gewijzigd bij de aanvaarding.”⁴²

---

⁴⁰ Vgl. L. GUINOTTE & D. MOUGENOT, in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter* ?, p. (301) 355 nr. 35.

⁴¹ In bijzondere gevallen gaat deze redenering allicht niet op, bv. wanneer de niet ondertekende kennisgeving een ontvangstmelding is van een eenzijdige rechtshandeling van de wederpartij. De auteur van die ontvangstmelding mag niet in de gelegenheid worden gesteld eerst de wederpartij ertoe te brengen af te zien van een aangetekend schrijven, om nadien zijn ontvangstmelding te ontkennen.

⁴² Vgl. ook V. RENIER, “Le bail à ferme et le droit de préemption 1970-1981”, *J.T.* 1981, 578, die stelt dat wie een lege aangetekende brief ontvangt onmiddellijk de afzender moet waarschuwen, zoniet wordt hij geacht inderdaad een brief met inhoud te hebben ontvangen. Zie verder M. ANTOINE, “La certification électronique”, *T.B.H.* 1995, (4) 8.

Ook de precieze verwoording, nl. dat het verzoek “zonder onnodig uitstel” moet gebeuren, is bewust overgenomen uit art. 19 CISG en soortgelijke bepalingen. Dat het verzoek zonder onnodig uitstel moet gebeuren, vloeit eveneens voort uit het doel van de bepaling : de ontvanger de mogelijkheid ontnemen om abusief een ontvangen kennisgeving te verwerpen (*repudiate*). De wetgever heeft deze soepeler verwoording terecht verkozen boven een vaste termijn : een zeer korte termijn is immers ongeschikt wanneer het vertrekpunt daarvan niet met grote zekerheid kan worden vastgesteld.

Aangezien de bepaling geen andere regels inhoudt over de wijze waarop dit verzoek moet gebeuren, geldt daarvoor de gewone regel dat dit “met elk passend middel” kan gebeuren. Het is vrij duidelijk dat dit kan gebeuren met een soortgelijk middel als de kennisgeving zelf, meer nog bij voorkeur met hetzelfde middel moet gebeuren.

34. Wanneer de ontvanger die mogelijkheid krijgt om van de kennisgever duidelijkheid te verkrijgen, moet het gevolg bepaald worden van het stilzwijgen van de kennisgever op een dergelijk verzoek. Volgens art. 2281 behoudt de ontvanger dan het recht om de kennisgeving als ongeldig te verwerpen⁴³. Wat de wet niet uitdrukkelijk zegt, maar wel uit de *ratio legis* en algemene rechtsbeginselen voortvloeit, is dat de ontvanger daar belang bij moet hebben (de vergelijkbare bepaling van art. 863 lid 2 Ger.W. vereist uitdrukkelijk dit belang). In de twee hierboven gegeven voorbeelden is dat duidelijk aanwezig : de ontvanger heeft er belang bij dat de opzeggende partij aan die opzegging gebonden is, of dat de schuldeiser die een cessie meedeelt, daaraan gebonden is. Hij komt in een nadelige positie wanneer hij zou voortgaan op een kennisgeving zonder dat de kennisgever gebonden is. In andere gevallen is dat belang niet aanwezig. Zo is er m.i. geen sprake van een dergelijk belang wanneer het gaat om een ingebrekestelling, of om een weigering van dekking. Het belang is ook afwezig wanneer de kennisgeving reeds een handtekening draagt in de zin van art. 1322 B.W. (zie verder).

35. De mogelijkheid om de kennisgeving die in de vormen van lid 1 is geschied, te verwerpen, kan niet gebruikt worden om het tijdstip van de kennisgeving te wijzigen. Ook zo de oorspronkelijke kennisgeving niet ondertekend is, en de bestemming om een ondertekende kennisgeving verzoekt, wordt het tijdstip van de kennisgeving wel degelijk door de eerste kennisgeving bepaald en niet door de bevestiging. Dit volgt uit het verder nader besproken lid 2 van art. 2281.

---

⁴³ De omgekeerde regel vinden we in art. 3:208 PECL bij twijfel over de volmacht van een persoon die namens een ander handelt. De persoon tot wie de handeling is gericht kan bij twijfel bevestiging zoeken bij de vertegenwoordigde; bij diens stilzitten wordt de vertegenwoordiger geacht binnen zijn bevoegdheid te hebben gehandeld. Hier gaat het evenwel in de meeste gevallen om een handeling van de vertegenwoordiger waaraan de wederpartij heeft deelgenomen (een overeenkomst namelijk), zodat die wederpartij geacht wordt om uit te gaan van de geldigheid van die handeling en niet van de ongeldigheid ervan. Zie ook M.E. STORME, *De invloed van de goede trouw op kontraktuele schuldvorderingen*, Story Brussel 1990, nr. 415, over de mogelijkheid om een vertegenwoordigde aan te manen een in zijn naam gestelde handeling al dan niet te ratificeren of te desavoueren.

36. De mogelijkheid om de kennisgeving die in de vormen van lid 1 is geschied, te verwerpen, bestaat niet wanneer ze ondertekend is. In dat geval is er geen *negotium claudicans* mogelijk; beide partijen moeten de handeling tegen zich laten gelden. Voor het begrip handtekening verwijst de bepaling uitdrukkelijk naar art. 1322 B.W., zodat ook een elektronische handtekening die aan de eisen van art. 1322 B.W. voldoet, als handtekening geldt voor art. 2281 B.W.⁴⁴, ⁴⁵ (m.i.v. de handtekening van een rechtspersoon, dit in overeenstemming met de Wet certificatediensten van 9 juli 2001). Dit is steeds het geval bij wat we in onze vorige bijdrage de “gekwalificeerde elektronische handtekening” hebben genoemd (die welke aan de eisen van art. 4 § 4 Wet certificatediensten van 9 juli 2001 voldoet). In andere gevallen is er echter maar sprake van een handtekening indien *in concreto* wordt geoordeeld dat zij aan de kennisgever kan worden toegerekend. Een redelijke uitleg van art. 2281 B.W. houdt in dat de ontvanger de bevestiging kan vragen zodra er in de gegeven omstandigheden een nader onderzoek vereist zou zijn om de handtekening al dan niet te kunnen toerekenen (zie in dit verband nader mijn vorige bijdrage, randnr. 49).

37. Het “origineel ondertekend exemplaar” dat moet bezorgd worden opdat de ontvanger zich niet op de ongeldigheid van de kennisgeving zou kunnen beroepen kan zowel een manueel ondertekend, papieren, exemplaar zijn, als een elektronisch document dat elektronisch ondertekend is op een wijze die *prima facie* aan art. 1322 lid 2 B.W. voldoet.

38. Ten slotte moet eraan herinnerd worden dat art. 2281 geen regel van dwingend recht is. Wanneer de kennisgeving geschiedt in het raam van een bestaande rechtsverhouding, wijkt de regel van art. 2281 B.W. telkens wanneer partijen op geldige wijze andere regels zijn overeengekomen

E. Tijdstip van de kennisgeving⁴⁶.

39. Het tweede lid van art. 2281 B.W. luidt : “*De kennisgeving gaat in bij ontvangst ervan in de vormen genoemd in het eerste lid*”.

---

⁴⁴ Het tegendeel zou trouwens in strijd zijn met art. 5 Richtlijn 1999/93 betreffende elektronische handtekeningen, aangezien het toepassingsgebied van die bepaling niet beperkt is tot het bewijs van rechtshandelingen, maar ook de geldigheid van kennisgevingen betreft.

⁴⁵ Het is niet helemaal correct te stellen dat de geldigheid van de kennisgeving in dat geval niet wordt beheerst door art. 2281 B.W., maar enkel door art. 1322 B.W. (zo L. GUINOTTE & D. MOUGENOT, in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter* ?, p. (301) 355 nr. 35). De geldigheid van de kennisgeving als kennisgeving blijft wel geregeld door art. 2281 B.W., dat wel voor de maatstaven voor ondertekening (als één van de mogelijke vormen van geldigheid) verwijst naar art. 1322 B.W.

⁴⁶ Ook de plaats van kennisgeving kan relevant zijn, en wordt “problematisch” bij elektronische kennisgevingen. Daarop kunnen we in dit bestek niet nader ingaan. Zie onder meer art. 15 UNCITRAL Modelwet elektronische handel.

Ook deze bepaling beoogt geen algemene regeling van het vraagstuk van het tijdstip waarop een rechtshandeling ingaat (rechtsgevolg heeft). Dit lid zegt in feite slechts het volgende :

- enerzijds bevestigt het de algemene regel dat een kennisgeving in beginsel werkt vanaf de ontvangst ervan; het gaat om de ontvangst aan de zijde van de bestemming, dus niet noodzakelijk om de werkelijke kennisname;
- anderzijds houdt het in dat bij een verzoek om bevestiging volgens lid 3, het tijdstip bepaald wordt door de ontvangst van de oorspronkelijke kennisgeving is en niet die van de bevestiging.

40. Zoals hierboven gesteld, wordt de vraag wanneer een kennisgeving ingaat, in de rechtsleer meestal slechts besproken in het raam van de regels van totstandkoming van overeenkomsten of van eenzijdige beloften, terwijl een aantal buitenlandse wetboeken en recente internationale rechtsinstrumenten een algemene leer hebben ontwikkeld. De belangrijkste vraag daarbij betreft het tijdstip waarop een kennisgeving “ingaat”, d.i. uitwerking heeft. Deze vraag rijst praktisch natuurlijk slechts wanneer er meerdere mogelijke tijdstippen zijn, d.i. wanneer het tijdstip van handelen van de kennisgever niet samenvalt met dat van daadwerkelijke kennisname door de bestemming. Drie tijdstippen kunnen daarbij in aanmerking komen voor het ingaan van rechtsgevolgen : de verzending (handelen van de kennisgever), de aankomst aan de zijde van de bestemming, of de kennisname door de bestemming. Tussen het tweede en het derde in kan men ook nog kiezen voor het tijdstip waarop de bestemming redelijkerwijze geacht wordt kennis te hebben gekregen.

Het uitgangspunt is daarbij naar Belgisch recht, zowel als in de meeste andere rechtsstelsels, dat een kennisgeving werking heeft vanaf het tijdstip waarop ze de bestemming heeft “bereikt” , d.i. bij aankomst aan de zijde van de bestemming (ontvangstleer, *théorie de la réception*). Vooraleer dit begrip nader uit te werken, moet daar echter reeds onmiddellijk aan worden toegevoegd, dat dit niet voor alle rechtsgevolgen geldt. Hoewel dit niet altijd wordt ingezien, is het is inderdaad zo dat er géén eenvormige regel bestaat voor alle mogelijke rechtsgevolgen van de kennisgeving, en terecht. Men kan niet spreken van et ingaan van “de” gevolgen van aan rechtshandeling of “het” tijdstip van uitwerking van “de” rechtshandeling, zonder te bepalen over welke gevolgen van de handeling men het precies heeft. Jammer genoeg denken onze juristen te vaak in termen van rechtsfeiten en te weinig in termen van rechtsgevolgen (of rechtsverhoudingen)⁴⁷. Maar uit een nauwkeurige ontleding van de vraag blijkt wel het volgende.

---

⁴⁷ Ook de cassatierechtspraak heeft het over het tijdstip van totstandkoming van een overeenkomst, zonder de verschillende rechtsgevolgen te onderscheiden. Maar zodra men arresten betreffende de verschillende aspecten naast elkaar ligt, ziet men dat er géén uniforme regel is. Ik heb deze analyse gedeeltelijk gemaakt in mijn bijdrage “De ontvangstleer bij derdenbeslag en andere kennisgevingen die de betalingsverplichting van een schuldenaar wijzigen, en de verzendingsleer bij rechtshandelingen die een termijn doen ingaan”, *R.W.* 1999-2000 nr. 39, 1338 v.

1. Tijdstip van gebondenheid van de kennisgever.

41. Een eerste soort rechtsgevolg betreft de gebondenheid van de kennisgever, in die gevallen waarin de kennisgeving een rechtshandeling betreft die ook de kennisgever bindt (bv. gebondenheid van de aanbieder aan een aanbod, van de eenzijdige belover aan de belofte, van de aanvaardende partij aan haar aanvaarding van het aanbod en dus aan de overeenkomst, van de erkennende partij aan haar erkenning, van de opzeggende partij aan de opzegging, enz.). Hier luidt de vraag tot op welk ogenblik de kennisgever zijn rechtshandeling nog kan intrekken. Het antwoord vinden we bv. voor het aanbod duidelijk in art. 15 CISG : het aanbod wordt van kracht en kan niet meer worden ingetrokken wanneer het de wederpartij “bereikt”⁴⁸. Hiervoor geldt dus de algemene regel van “bereikt hebben” of “ontvangst”, zoals we die ook vinden in art. 1.9 lid (2) UNIDROIT PICC en art. 1:303 lid (2) PECL. Zo ook bindt een ontslag de ontslaggever ook reeds vooraleer de ontslagene daadwerkelijk kennis heeft gekregen van het ontslag⁴⁹. In specifieke gevallen maakt de wet een uitzondering en geldt het tijdstip van verzending⁵⁰.

Deze bepalingen verduidelijken ook dat de kennisgeving de bestemming bereikt zodra zij is bezorgd op zijn plaats van vestiging of zijn postadres, en bij gebreke daarvan zijn gewone verblijfplaats (art. 1.9 lid (3) UNIDROIT PICC; art. 1:303 lid (3) PECL).

42. Bij kennisgeving door de communicatiemiddelen van art. 2281 B.W. gaat de gebondenheid in bij de aankomst van die kennisgeving, en niet van de mogelijke bevestiging achteraf. De wet verduidelijkt dat het gaat om de ontvangst aan de zijde van de bestemming. Zo is het duidelijk dat dit bij een e-post het tijdstip is waarop deze aankomt in de e-postbus van de bestemming op de server van zijn e-dienstverlener, en niet op het ogenblik waarop het bericht wordt gelicht (overgeladen op de computer van de bestemming zelf of door hem wordt geopend)⁵¹. Dit is ook de regel uitgedrukt in art. 11 van de Richtlijn e-handel nr. 2000/31, volgens dewelke bij het plaatsen van een order met behulp van technologische middelen de order en het ontvangstbewijs worden geacht te zijn ontvangen, wanneer deze toegankelijk zijn voor de partijen tot wie zij zijn gericht⁵², en in art. 15 lid (2) (b) van de UNCITRAL Modelwet elektronische handel, volgens hetwelk een databericht ontvangen wordt wanneer het een informatiesysteem van de bestemming binnengaat. Art. 15 lid (2) (a) Modelwet brengt wel de volgende

---

⁴⁸ Met deze regel wordt geen uitspraak gedaan over de mogelijkheid tot herroeping van een aanbod dat van kracht is geworden in de periode tussen dat van kracht worden en de aanvaarding ervan, zie art. 16 en v. CISG. De herroeping wordt onderscheiden van de intrekking, waarvoor geldt dat dit kan gebeuren totdat de kennisgeving de bestemming bereikt (art. 1:303 lid (5) PECL, art. 2.3. UNIDROIT PICC).

⁴⁹ Zie Cass. 11 mei 1981, *JTT* 1981, 356 = *Arr.* 1038 = *R.W.* 1981-82, 2837.

⁵⁰ Bv. wat de gebondenheid van de WAM-verzekeraar ten aanzien van derden betreft; zie Cass., 18 november 1981, *Arr.C.* 1981-82, nr. 181.

⁵¹ Vgl. H.J. SNIJDERS, “Het bereiken van een geadresseerde (per e-mail)”, *WPNR* 2001, 6444-6445.

⁵² Vgl. C. BIQUET-MATHIEU & J. DECHARNEUX, in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter* ? p. (139) 159;

correctie aan : indien de bestemming een bepaald informatiesysteem heeft aangewezen en het bericht wordt naar een ander informatiesysteem gezonden, is het eerst ontvangen wanneer het daadwerkelijk door de bestemming wordt gevonden. Een gelijkaardige regel geldt m.i., zoals hierboven reeds betoogd, ook voor het Belgische recht; het zou in strijd zijn met de goede trouw om zich anderszins op een kennisgeving te beroepen die niét naar een opgegeven of gebruikelijk adres is gestuurd.

43. De regel van de gebondenheid bij aankomst van de kennisgeving is meestal niet dwingend; is ze dat niet, dan kan de kennisgever bv. zijn gebondenheid afhankelijk stellen van een ontvangstbevestiging. Gedetailleerde regels voor die situatie vinden we in art. 14 UNCITRAL modelwet elektronische handel.

2. Tijdstip voor de beoordeling van de tijdigheid van de kennisgeving.

44. Een tweede soort rechtsgevolg betreft de vraag of de kennisgever de kennisgeving tijdig heeft verricht⁵³. In vele gevallen dient de kennisgeving immers voor het verstrijken een bepaalde termijn te gebeuren om de door de kennisgever beoogde rechtsgevolgen te hebben : een opzegging die voor het einde van de maand moet gebeuren, een inschrijving op een aanbesteding die voor een bepaalde datum moet gebeuren, een aanvaarding van een aanbod die binnen een bepaalde termijn moet gebeuren, een stuiting van de verjaring die voor het verstrijken van de verjaringstermijn moet gebeuren, enz. Het kan ook zijn dat de kennisgeving de nakoming beoogt van een informatieplicht, die binnen een bepaalde termijn moet gebeuren (vgl. hierboven).

Het antwoord op deze tweede vraag is in de meeste gevallen opnieuw het tijdstip van “bereikt hebben” of “ontvangst”, maar er zijn een reeks gevallen waarin de regel daarvan afwijkt en het tijdstip van verzending in aanmerking neemt. Zo bepalen regels die een kennisgeving per aangetekende brief voorschrijven vaak dat de datum van de verzending bepalend is voor de tijdigheid van de kennisgeving, en wordt bij rechtsingang door verzoekschrift de stuiting van de verjaring van de ingestelde vordering bepaald door de datum van neerlegging van het verzoekschrift en niet door die van ontvangst van de kennisgeving. Sommige andere regels bepalen het tijdstip op de dag van verzending plus x dagen⁵⁴.

Een keuze voor de datum van verzending kan ofwel gepaard gaan met een regel waarbij ook het vertrekpunt van de termijn voor bezwaar door de ontvanger (waarover onder punt 4.) wordt bepaald door de verzending aan de bezwaarindiener en niet door de ontvangst door die partij, ofwel met de regel van de “dubbele datum”, waarbij de tijdigheid van de kennisgeving bepaald wordt door de verzending, maar de termijn voor reactie van de

---

⁵³ Een ander soort rechtsgevolg, dat hier niet wordt besproken omdat het uitsluitend kennisgevingen tot het instellen van een rechtsvordering betreft is de aanhangigheid (litispendingie) die voortvloeit uit dat instellen. Zie daarvoor onder meer art. 30 van de E.Ex.-Verordening (EG-verordening 44/2001 van 22 december 2000 ter vervanging van het E.Ex.-Verdrag van Brussel-I).

⁵⁴ Bv. art. 37 § 1 en 2 Arbeidsovereenkomstenwet 1978 voor de opzegging van de arbeidsovereenkomst.

ontvanger (waarover meer onder punt 4.) eerst loopt vanaf ontvangst⁵⁵ (dit laatste is m.i. te verkiezen).

Bij kennisgeving door de communicatiemiddelen van art. 2281 B.W. wordt ook de tijdigheid bepaald door de aankomst (of desgevallend verzending) van die kennisgeving, en niet van de mogelijke bevestiging achteraf.

3. Tijdstip voor het ingaan van verplichtingen van de ontvanger.

45. Een derde soort rechtsgevolg betreft de gebondenheid van de bestemming wanneer de kennisgeving onmiddellijke verplichtingen of lasten inhoudt voor de ontvanger (te onderscheiden van verplichtingen die hij binnen een bepaalde termijn na kennisgeving moet vervullen). Dit is bijna uitsluitend van belang voor verplichtingen of lasten om niet te doen, aangezien voor elke andere verplichting er altijd ofwel een specifieke ofwel minstens een redelijke termijn voor nakoming geldt⁵⁶.

Voorbeelden van dergelijke kennisgeving die een onmiddellijk gevolg hebben voor het handelen van de ontvanger zijn :

- de kennisgeving van een cessie of in pandgeving van een schuldvordering (art. 1690 B.W.) (de *cessus* kan vanaf dan niet meer bevrijdend betalen aan de cedent);
- het beslag gelegd onder een derde-beslagene (de derde kan vanaf dan niet meer bevrijdend betalen aan zijn schuldeiser, de beslagen schuldenaar);
- de kennisgeving van de herroeping van een volmacht aan een derde (mogelijke wederpartij);
- de kennisgeving van de aanvaarding van een aanbod, in die zin dat nadien geen geldige herroeping van het aanbod meer mogelijk is⁵⁷;
- de kennisgeving van een wijziging van begunstiging in een levensverzekering, enz.

---

⁵⁵ Dit stelsel van “dubbele datum” wat deze twee aspecten betreft wordt vaak verdedigd bij grensoverschrijdende betekening. Zie bv. J. LAENENS, noot onder Hof Antwerpen 16 maart 1998, *R.W.* 1999-2000, 645. Het wordt ook mogelijk gemaakt door art. 9 EG-Verordening 1348/2000 van 29 mei 2000 inzake de betekening en kennisgeving van gerechtelijke en buitengerechtelijke akten (afhankelijk van de afwijkingen die elk van de lidstaten maken); deze bepaling bevat zelf niet de regels voor de bepaling van het tijdstip, maar bevat in beginsel twee afzonderlijke verwijzingsregels voor enerzijds de tijdigheid van de kennisgeving (land van de kennisgever) en anderzijds het vertrekpunt van de termijn voor de ontvanger (land van de ontvanger). Het ware beter geweest dat de Verordening geen conflictregels had gegeven, maar rechtstreeks de dubbele datum had ingevoerd door middel van 2 autonome regels (zo ook E. LEROY, “Le Règlement (CE) n° 1348/2000 adopté par le Conseil de l’Union européenne le 29 mai 2000 relatif à la signification et à la notification des actes judiciaires et extrajudiciaires en matière civile et commerciale”, *R. Not.B.*, 2001, 165).

⁵⁶ In die zin uitdrukkelijk art. 7:102 lid (3) PECL. Vgl. L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenissen*, Intersentia Antwerpen 2000, nr. 397 (die dit grondt op art. 1134 lid 3 B.W.).

⁵⁷ Zie bv. Cass 25 mei 1990, *R.W.* 1992-93, 1215.

In al deze gevallen treedt dit rechtsgevolg, in afwijking van de hoofdregel, slechts in wanneer de bestemming redelijkerwijze geacht wordt kennis te hebben genomen van de kennisgeving. De regel blijkt voor ons recht duidelijk uit het cassatie-arrest van 14 mei 1999⁵⁸ (een zaak van derdenbeslag). Dit tijdstip wordt nader bepaald door het verkeersgebruik en door de bijzondere omstandigheden. De beoordeling geschiedt niet *in abstracto* (in de zin van : iedereen wordt geacht om minstens om de 24 uur zijn brievenbus of e-postbus te openen). Ook wordt de bestemming niet geacht kennis te hebben genomen op het gebruikelijke tijdstip wanneer de kennisgever wist dat dit niet het geval zou zijn.

Bij kennisgeving door de communicatiemiddelen van art. 2281 B.W. gaat de gebondenheid in wanneer redelijkerwijze kennis moest worden genomen van die communicatie, en niet eerst van de mogelijke bevestiging achteraf.

46. Deze voor de bestemming gunstiger regel wordt evenwel op zijn beurt weer gecorrigeerd wanneer de ontvanger zich *in concreto* heeft te verwachten aan een mogelijke kennisgeving waaruit voor hem een verplichting of last om iets niet te doen voortvloeit, en desondanks toch die handeling stelt zonder actief na te gaan of er geen dergelijke kennisgeving is aangekomen. Wie slechts mag verkopen indien niet ten laatste op een bepaalde dag kennis is gegeven van de uitoefening van een voorkooprecht of aanvaarding van een aanbod, kan niet de volgende morgen tot verkoop aan een ander overgaan zonder eerst de briefwisseling te openen die de avond tevoren zou kunnen zijn toegekomen.

4. Tijdstip voor het ingaan van een termijn na kennisgeving.

47. Een vierde soort rechtsgevolg betreft het ingaan van een termijn van bepaalde duur na de kennisgeving, onder meer een termijn waarbinnen de ontvanger moet handelen. Deze gaat in beginsel opnieuw in bij aankomst van de kennisgeving, en niet eerst wanneer de ontvanger kennis heeft genomen of geacht wordt te hebben genomen⁵⁹. Voorbeelden :

- de termijn voor de verklaring van derde-beslagene;
- de verjaringstermijn, wanneer deze loopt vanaf een kennisgeving (door de persoon op wie men een verjaarbare vordering heeft), of wanneer deze terug loopt door een kennisgeving die een schorsing beëindigt (bv. de schriftelijke afwijzing door de verzekeraar);

---

⁵⁸ *Kreis-Classert*, R.W. 1999-2000, noot 1338 v. Vgl. meer algemeen J. HEENEN, "L'acceptation de l'offre de contracter faite par correspondance", noot onder Cass. 16 juni 1960, *R.C.J.B.* 1962, p. 310, alsook C. BIQUET-MATHIEU & J. DECHARNEUX in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter ?*, p. (139) 158-159.

⁵⁹ In mijn eerdere bijdrage in R.W. 1999-2000, (1339) 1341, heb ik de verzending als hoofdregel vooropgesteld, en de ontvangst als uitzondering; bij nader toezien lijkt het me nu veeleer omgekeerd te zijn. In het toen besproken geval van een derdenbeslag was er overigens geen verschil : de beslaglegging bij exploit is tegelijk de verzending en de ontvangst. Ook bij e-post liggen verzending en ontvangst in de meeste gevallen omzeggens op hetzelfde ogenblik, maar dat is zeker niet altijd zo.

- een protesttermijn, in die gevallen waarin er een protesttermijn van bepaalde duur is die loopt vanaf (de ontvangst van) een kennisgeving.

In vele bijzondere gevallen gaat de termijn echter reeds in bij de verzending - bv. bij kennisgeving per gerechtsbrief⁶⁰ - soms vanaf de datum vermeld als datum van de kennisgeving - dit laatste betreft voornamelijk gevallen waarin een aanbod een termijn voor aanvaarding stelt⁶¹ -.

Deze regels dienen de rechtszekerheid bij het toepassen van termijnen te vergroten. Het minieme nadeel voor de ontvanger (de korte tijd die hij verliest, overeenstemmend met de periode tussen de ontvangst en het tijdstip waarop hij kennis diende te hebben, of de iets langere wanneer de termijn ingaat bij de verzending van de kennisgeving) weegt niet op tegen de rechtsonzekerheid die zou voortvloeien uit het gebruik van een vaak veel moeilijker vast te stellen tijdstip. Het feit dat men gedurende het begin van de termijn door gebrek aan kennis nog niet kon handelen speelt immers - anders dan een verhindering door overmacht tijdens de laatste dagen van de termijn - bij de meeste termijnen geen rol⁶². In zijn arrest van 12 juli 2001 oordeelde het Arbitragehof dat deze regeling bij kennisgeving per gerechtsbrief dan ook niet ongrondwettig is⁶³.

Moet de ontvanger handelen binnen een korte termijn na kennisgeving die niet specifiek is bepaald, zoals “een redelijke termijn”, “zonder onnodig uitstel”, e.d.m. (voorbeelden : de last een factuur te protesteren, het verzoek waarover art. 2281 lid 3 handelt, het protest van zichtbare gebreken volgens art. 39 lid 1 CISG, enz.), dan geldt het argument van de rechtszekerheid niet meer en wordt uitgegaan van het tijdstip waarop de ontvanger redelijkerwijze kennis diende te hebben.

5. Tijdstip van risico-overgang.

48. Een laatste vraag betreft de “risico-overgang” betreffende de kennisgeving, d.i. vanaf wanneer problemen in de overbrenging voor rekening komen van de bestemming. In beginsel “reist” de kennisgeving voor risico van de kennisgever tot wanneer ze aankomt aan de zijde van de bestemming⁶⁴. Op voorwaarde dat de kennisgeving met een passend middel gebeurde, is het risico (bv. van diefstal of vernieling) vanaf dat ogenblik

---

⁶⁰ Zie Cass. 9 december 1996, *R.W.* 1997-98, 682 noot J. LAENENS = *Proces & Bewijs* 1997, 46 noot B. MAES = *J.T.* 1997, 687; Cass. 17 maart 1997, *R.W.* 1998-99, 117; Cass. 20 februari 1998, *Arr.* nr. 103 = *Proces & bewijs* 1998, 130, *R.C.J.B.*, 1999, 191 met afkeurende noot J.F. VAN DROOGHENBROECK; Cass. 23 februari 1998, *Arr.* nr. 105.

⁶¹ Zie art. 1:304 PECL.

⁶² Een uitzondering vormen sommige verjaringstermijnen, meer bepaald van de vordering tot schadevergoeding (zie het nieuwe art. 2262 bis B.W.) of de vordering tot vrijwaring wegens verborgen gebreken (art. 1648 B.W.).

⁶³ Arbitragehof nr. 96/2001, *J.L.M.B.* 2001, 1345, <http://www.arbitrage.be/public/n/2001/2001-096n.pdf>.

⁶⁴ Vgl. De PAGE, *Traité*, II nr. 543; B. AMORY & X. THUNIS, in *D.A.O.R.* 1988 nr. 7, (47) 49-50 en in *Dr. inform.* 1988-4, (35) 37-38.

- dus een storing in de sfeer van de ontvanger zelf - voor de bestemming⁶⁵ (dus voor een e-post vanaf de aankomst in de e-postbus op de server van de dienstverlener).

Een uitdrukkelijke uitzondering hierop wordt gemaakt door art. 27 CISG en art. 1:303 lid (4) PECL, volgens hetwelk bij een kennisgeving omwille van een tekortkoming door de bestemming (bv. een ingebrekestelling, een ontbinding wegens wanprestatie) het risico van vertraging of fout bij het overbrengen voor rekening komt van de tekortschietende bestemming. Deze kennisgevingen gaan in wanneer zij normalerwijze zouden zijn aangekomen.

G. Het bewijs van de kennisgeving

49. Ook wanneer de kennisgeving een rechtshandeling omvat, is de ontvangst of aankomst ervan een rechtsfeit, waarvan het bewijs niet geregeld wordt door de bewijsregels inzake rechtshandelingen. Op dit punt is de toestand onveranderd. Natuurlijk schept de kennisgeving per fax of e-post in feite andere vragen dan de kennisgeving per brief, omdat de technische aspecten van de bewijsvoering betreffende verzending en aankomst verschillend zijn. Maar de wet hanteert geen nieuwe regels, en schept ook geen nieuwe problemen⁶⁶.

Wat de hier behandelde vragen betreft, speelt art. 1328 B.W. (vaste datum) géén rol. Natuurlijk kan men de akte waarvan kennis wordt gegeven registreren om aldus mogelijks zijn prioriteit van rechten te kunnen bewijzen tegen een andere partij die uit een andere akte concurrerende rechten afleidt⁶⁷ (bv. dubbele verkoop). Maar de registratie is volkomen vreemd aan de vraag vanaf wanneer de kennisgever jegens de ontvanger gebonden is, aan de vraag of een kennisgeving tijdig werd verzonden, aan de vraag of de ontvanger op een bepaald ogenblik reeds kennis had van de kennisgeving en aan de vraag wanneer voor de ontvanger een termijn om te handelen begint te lopen, en kan voor het antwoord op die vragen ook niets opleveren.

50. De traditionele middelen voor het bewijs van de verzending of aankomst of van de datum van verzending zijn de poststempel en de aangetekende brief en kennen ook reeds elektronische vormen.

Bij papieren post kan de datum van verzending bewezen worden aan de hand van de poststempel. De klassieke poststempel levert natuurlijk maar bewijs op als men ook over

---

⁶⁵ Vgl. NBW art. 3:37, lid 3, tweede zin; uitvoerig over deze vraag LANGER, “Le cadre législatif et réglementaire en Suisse”, in B. De Nayer & J. Laffineur (red.), *Le consentement électronique, Colloque de Bruxelles des 23 et 24 septembre 1999*, Centre de droit de la consommation, Louvain-la-neuve 1999, p. 10 en v.

⁶⁶ Vgl. L. GUINOTTE & D. MOUGENOT, in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter*?, p. (301) 357.

⁶⁷ Volgens Cass. 10 mei 1900, *Pas.* I 237, kan het gebrek aan vaste datum immers enkel aangevoerd worden door diegene die op grond van een concurrerend subjectief recht de datum van de akte betwist.

de omslag kan beschikken. Voor het bewijs van de verzending zelf, van de ontvangst en van het tijdstip van ontvangst zijn de aangewezen technieken natuurlijk enerzijds *de erkenning door de ontvanger* (ontvangstbewijs uitgaande van de ontvanger) en anderzijds het “*aantekenen*” *ter post* (vgl. hierboven de definitie van aangetekende brief). Wanneer een aangetekende brief uitdrukkelijk is voorgeschreven, vereist de kennisgeving een aantekenen bij De Post of een gelijkgestelde dienstverlener⁶⁸. Zoals gezegd gelden in een aantal gevallen ook functionele equivalenten (elk ontvangstbewijs), en veralgemeent de wet van 20 oktober 2000 dit voor proceshandelingen. In zo’n geval - evenals wanneer er helemaal geen aangetekend schrijven is voorgeschreven - volstaat ook een andere vorm van ontvangstbewijs, ongeacht of dit van de bestemming zelf uitgaat of van een onpartijdige derde.

De aangetekende brief s.s. (zie hierboven de wettelijke definitie), die slechts via een postdienstverlener mogelijk is, bestaat vandaag reeds (althans in die zin dat een elektronische verzending mogelijk is - maar dat is waar het de verzender om te doen is), zij het bij De Post als Belgisch overheidsbedrijf eerst vanaf het voorjaar 2002.

De certificatie van het tijdstip van verzending of tijdstempel bij een elektronisch bericht (*time stamp, horodatage*) door een TSA (“Tijdstempelautoriteit” of *Time Stamp Authority*) bestaat eveneens al⁶⁹, en deze dienst zal vanaf 2002 ook door De Post worden geleverd (e-poststempel of *e-postmark*)⁷⁰. Het is duidelijk dat deze dienst veel meer mogelijkheden biedt *qua* bewijs dan de klassieke poststempel, en met name omzeggens dezelfde voordelen als een aangetekende brief (behoudens de verzekering tegen verlies, diefstal en beschadiging). Zo is het technisch mogelijk om ook het tijdstip van aankomst in de e-postbus van de bestemming op de server van diens dienstverlener te certifiëren. Een bewijs dat het bericht ook geopend is, is in de meeste gevallen evenwel niet te leveren zonder medewerking van de ontvanger.

51. Tenslotte rijst de vraag hoe het begrip “ontvangstbewijs” moet worden uitgelegd in die bepalingen waar het als equivalent voor een aangetekend schrijven wordt aanvaard. Hoewel de term in beginsel neutraal is, en elk bewijs van ontvangst zou kunnen inhouden, gaat het in die gevallen om een bewijs dat uitgaat van de ontvanger of van een derde die het met zijn akkoord aflevert, ongeacht of het ondertekend is of niet. Aan de eis dat het van de ontvanger uitgaat beantwoordt ook een automatisch ontvangstbewijs dat

---

⁶⁸ In uitvoering van Richtlijn 97/67 van 15 december 1997 op de postdiensten is het monopolie van “De Post” immers beperkt tot aangetekende zendingen in het raam van administratieve en gerechtelijke procedures.

⁶⁹ Technische normen hiervoor worden uitgewerkt in een “*Time Stamp protocol*” als aanvulling bij internet protocol X.509 over *Public key Infrastructure* (protocol waarvan vele van de eisen gesteld aan certificatie dienstverleners in de bijlagen van de desbetreffende Richtlijn zijn afgeleid); zie <http://www.ietf.org>.

⁷⁰ Zie <http://www.postbox.be/nl>.

door de computer wordt verzonden omdat hij daartoe werd ingesteld⁷¹. Ter vergelijking kan gewezen worden op de bespreking van de automatische ondertekening in mijn eerdere bijdrage⁷². Natuurlijk moet het gaan om een ontvangstbewijs en beantwoordt een louter bewijs van verzending in beginsel niet aan dit vereiste. Maar aangezien het feit van de ontvangst een rechtsfeit is en geen rechtshandeling, moet het bewijs niet noodzakelijk voldoen aan de eisen die gelden voor het bewijs van rechtshandelingen.

52. Bij gebreke aan aantekening, tijdstempel of ontvangstbewijs kunnen de aanduidingen op het bericht verzonden door de verzender en dat ontvangen door de bestemming een vermoeden opleveren van het tijdstip. Aangezien deze tijdsaanduidingen evenwel eenzijdig kunnen worden ingesteld, leveren ze maar volwaardig bewijs op indien ze aan beide kanten overeenstemmend zijn⁷³. In zo'n geval kan men art. 1333 B.W. betreffende de kerf en tegenkerf toepassen, als middelen waarmee leveringen in het klein – en zijn e-postjes dat niet ? – kunnen worden bewezen, wanneer het om een gebruikelijk middel gaat.

53. Een nauwkeuriger analyse van de verschillende technieken van ontvangstbewijs zou ook leiden tot een antwoord op de vraag of enkel de ontvangst, dan wel ook de kennisname wordt bewezen. Dit laatste is normaal het geval bij alle manuele ontvangstbewijzen, maar ook bij een ontvangstbewijs dat slechts na het openen van een e-postbericht wordt aangemaakt.

---

⁷¹ L. GUINOTTE & D. MOUGENOT, in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter* ? p. (301) 370. De (oorspronkelijke) Nederlandse tekst van art. 32 Ger.W. is op dit punt duidelijker dan de Franse.

⁷² R.W. 2000-2001, (1505), meer bepaald 1518 randnr. 43 over de rol van intelligente elektronische agenten.

⁷³ Vgl. C. HULTMARK-RAMBERG, "Requirements of writing and signature in relation to electronic means of communication", in *European private law. Articles on international commercial contracts and intellectual property, e-commerce issue, Molengrafica* 1999/2000, p. 51.

III. De wijzigingen aan het gerechtelijk wetboek en het gebruik van de nieuwe telecommunicatiemiddelen in de procedure.

---

54. De aanpassing van het gerechtelijk wetboek en aanverwante wetgeving om het gebruik van elektronische middelen en andere nieuwe telecommunicatiemiddelen mogelijk te maken en/of te bevorderen zal noodgedwongen in meerdere stappen moeten gebeuren. Op enkele verspreide uitzonderingsbepalingen na werden de eerste stappen gezet met enerzijds de wet op het centraal Beslagregister (Wet 29 mei 2000) en anderzijds de wet van 20 oktober 2000. Verder is er op Europees niveau EG-Verordening 1348/2000 van 29 mei 2000 inzake de betekening en kennisgeving van gerechtelijke en buitengerechtelijke akten.

Anders dan bij art. 2281 B.W., beperkt ik mij tot een erg beknopte aanduiding van enkele elementen, omdat de bepalingen van de Wet van 20 oktober 2000 betreffende het gerechtelijk wetboek nog niet in werking zijn getreden (dat gebeurt eerst bij K.B., dat weliswaar beloofd was tegen 1 september 2001⁷⁴, maar deze datum wordt duidelijk niet gehaald) en de ontwikkelingen die intussen plaatsvonden ook verdere aanpassingen aan het Gerechtelijk Wetboek noodzakelijk maken⁷⁵. Zo zal de cruciale hervorming in wezen moeten bestaan uit de invoering van het volledig elektronisch dossier van rechtspleging (van gedinginleidende akte tot vonnis); zolang dit niet het geval is blijft de hervorming van 20 oktober een nuttige, maar veel te kleine stap voorwaarts (immers, op grond van die bepalingen kan men proceshandelingen weliswaar elektronisch verrichten naar de griffie toe, maar moet alles toch nog op papier beheerd worden).

55. De wijzigingen aan het Ger.W. lopen vrij parallel met de bepaling van art. 2281 B.W. De vormvereisten voor proceshandelingen zijn immers omzeggens steeds vormvereisten vanuit het oogpunt van de kennisgeving; de gebondenheid van de auteur aan een proceshandeling wordt immers in beginsel bepaald door de regels van burgerlijk recht, in het bijzonder ook de bewijsregels (zie bv. uitdrukkelijk de bepaling van art. 1356 B.W. over de gerechtelijke bekentenis); de regels van het Ger.W. hebben daarop nauwelijks betrekking. Zo bv. betreffen de regels inzake nietigheden de vormvereisten aan proceshandelingen als kennisgevingen, en niet de vereisten voor de gebondenheid van de auteur aan een proceshandeling.

De wet van 20 oktober bevat in wezen een drietal hervormingen⁷⁶.

---

⁷⁴ *Parl. Stukken Kamer* 1999-2000, nr. 38/8, p. 45-47.

⁷⁵ Voor voorstellen en vooruitzichten, zie onder meer G. de LEVAL, H.P. GODIN & D. MOUGENOT, "Le code judiciaire à l'épreuve du cyberspace : la nécessaire réforme", in *Multimédia - Le cyberavocat*, Formation Permanente C.U.P. vol. XXIX, Luik / Namen 1999, 393 en v.

⁷⁶ Voor nadere commentaar, zie onder meer L. GUINOTTE & D. MOUGENOT, in *Le commerce électronique, un nouveau mode de contracter ?* p. (301) 367 en v.

1. Proceshandelingen kunnen per fax of e-post, ook na sluitingsuur van de griffie.

56. Tenzij er strengere vormvereisten zijn dan een verzending per brief, kan de kennisgeving van een proceshandeling (inbegrepen een neerlegging ter griffie, een mededeling, een verzoek e.d.m.) onder het nieuwe art. 32 lid 1, 2° en lid 2 per fax of e-post geschieden, ook in die gevallen waarin in beginsel ondertekening is voorgeschreven op straffe van nietigheid⁷⁷ (in de andere gevallen mag minstens een fax ook onder de oude bepalingen geen probleem zijn)⁷⁸. De relevante begrippen werden hierboven reeds uitvoerig behandeld naar burgerlijk recht. De tekst spreekt bewust niet alleen van kennisgeving, maar ook van mededeling en neerlegging om te vermijden dat het begrip kennisgeving zou worden beperkt tot de kennisgeving per gerechtsbrief; bedoeld is duidelijk om de term even ruim te hanteren als in art. 2281 B.W. Het kan dus gaan om een kennisgeving aan de rechtbank zowel als door de rechtbank. Van omzeggens elke term die gebruikt wordt in de wijzigende bepalingen kan men verder wel de reden vinden in de Parlementaire stukken.

Complementair wordt in het nieuwe art. 52 bepaald dat neerlegging per fax of per elektronische post ook buiten de openingsuren van de griffie mogelijk worden, waarbij men de laatste dag van een termijn tot - net voor - middernacht kan benutten⁷⁹. De inwerkingtreding van deze bepaling zou voor akten waarop een griffierecht geheven wordt, veronderstellen dat de griffierechten bij neerlegging ofwel elektronisch kunnen worden betaald - wat nog niet het geval is - ofwel worden afgeschaft.

Het is duidelijk dat eens dat het gerecht integraal zal overschakelen op elektronische dossiers, art. 32 daaraan zal moeten worden aangepast wat de neerlegging betreft. In het proefproject dat te Brussel wordt begonnen zal de elektronische neerlegging overigens al worden gekanaliseerd via een webformulier (formulier elektronisch in te vullen op een webstek) en niet per e-post in enge zin. Ook alle andere informatie en communicatie betreffende concrete dossiers zal op termijn wellicht via het web (intranet) moeten gebeuren.

2. Het ontvangstbewijs als equivalent voor de aangetekende brief (nieuw art. 32 lid 3).

57. Wanneer een aangetekende brief wordt voorgeschreven, kan de kennisgeving van een proceshandeling eveneens per fax of e-post geschieden, op voorwaarde dat dit een

---

⁷⁷ In enkele specifieke gevallen kon dit nu reeds, zie bv. art. 21 en 22 W. 20 juli 1990 op de voorlopige hechtenis; art. 26 K.B. van 15 maart 1993 op de procedures inzake bescherming van de economische mededinging; art. 61 *ter*, 61 *quater*, 127, 135 en 136 *bis* Sv. als gewijzigd door de Wet van 12 maart 1998 enz.

⁷⁸ Zie behalve onze aangehaalde bijdrage in in *Liber amicorum Marcel Briers*, ook D. MOUGENOT, "L'envoi de conclusions au greffe par téléfax", *J.T.* 2000, 121 v.

⁷⁹ Anders dan buitenlandse rechtspraak heeft de Belgische rechtspraak de ontvangst na sluitingsuur tot heden niet aanvaard – bv. Arbeidshof Luik 12 november 1997, *JLMB* 1998, 326, *RRD* 1998, 84.

ontvangstbewijs oplevert vanwege de geadresseerde. Hoewel deze regel verder gaat dan die van art. 2281 B.W., werden ook hiervoor de relevante begrippen reeds hierboven toegelicht. De bepaling wijzigt niet de definitie van aangetekende brief, maar stelt bepaalde andere vormen van kennisgevingen ermee gelijk qua processuele rechtgevolgen.

3. Algemene regularisatiemogelijkheid wanneer er toch nietigheid dreigt wegens het ontbreken van een handtekening (nieuw art. 863).

58. Het ontbreken van een - manuele of elektronische - handtekening (voor dit begrip dient men te rade te gaan bij art. 1322 B.W.) kan bij geen enkele proceshandeling nog nietigheid meebrengen, maar uitsluitend nog een bevel om achteraf (ter zitting of binnen een door de rechter vastgestelde termijn) de handeling te regulariseren, d.i. bevestigen. Het toepassingsgebied is zeer ruim (elke proceshandeling, ook die gesteld door gerechtsdeurwaarders of griffiers - omzeggens alleen het vonnis valt erbuiten), en de bepaling is radicaler dan de toepassing van art. 867 Ger.W. (dat nog altijd zo kan worden uitgelegd dat een regularisatie van de handtekening achteraf niet volstaat). Inhoudelijk loopt de bepaling parallel met art. 2281 lid 3 B.W.

IV. Besluit.

59. De toevoeging van art. 2281 aan het B.W. zou mooier tot zijn recht zijn gekomen indien men tegelijk ook algemene bepalingen over de kennisgeving had ingelast, zoals die bv. in art. 1:303 PECL te vinden zijn; men weet evenwel dat de interesse van onze wetgever voor nuttige algemene regels, die veeleer het bestaande recht verduidelijken, niet erg groot is. De wijzigingen aan het Ger.W. anderzijds vormen zoals gezegd maar een eerste kleine stap. Toch is het jammer dat deze kleine stap nog niet in werking is; het is niet omdat niet alle mogelijkheden ervan ineens zouden kunnen worden benut dat de inwerkingtreding moest worden uitgesteld.